
ŠTÚDIE

MOCENSKÝ ZÁPAS O NESKOROANTICKÉ SIRMIIUM

PETER BYSTRICKÝ

BYSTRICKÝ, P.: Power Strive for Late Antique's Sirmium. *Vojenská história*, 9, 2, 2005, pp 3 – 21, Bratislava.

The author in the study described history of Sirmium and territory of provinces Pannonia Secunda and Savia in 5th and 6th centuries, which importance did not reduce after their separation from the Roman Empire. Interests of neighbouring states met here even to a broader extent. The author deals with broader political connections from conquest of the town by Huns up to its seizure by Avars. He equally takes note of the diplomatic background of conflicts and personal motives and intentions of individuals. Huns conquered Sirmium, from which depended defence of a big part of northern border in 441. After the break-up of their Empire, Romans did not manage to reconquer the town, control over it was at first taken by Sarmatians and then Gepids up to 504/505. New masters of Sirmium became Ostrogoths and their king Theodorich the Great. Goths retained the town till the beginning of war with Byzantine Empire. After defeats in Dalmatia they ceded it again to Gepids. Later the author describes the impact of Langobards that strengthened on the central Danube mainly during the king Alboin. In connection with Avars they defeated Gepids in 567. The author describes events up to 582 when Avars reconquered it again.

Military History. 5-6 Centuries. Roman Province Sirmium after Roman Empire Break-up.

Sirmium¹ bola stará ilýrska osada a neskôr rímske mesto, ktoré ležalo na močaristom brehu Sávy. Úrodný kraj v miernom podnebí a s dostatkom vody priťahoval ľudí už od pradávna. Sirmium do histórie vstúpilo až na konci 1. storočia p. n. l., keď ho roku 34 p. n. l. dobyli Rimania, ktorí vtedy bojovali proti ilýrskym a keltským kmeňom, sídliacim na pravej strane Dunaja. Územie, ktoré vo vojne získali, a ktoré sa stalo základom provincie Panónia, však pevne ovládli až po ťažkých bojoch v rokoch 16 až 9 p. n. l., keď porazili veľké protirímske povstanie domorodého obyvateľstva. Provincia *Pannonia* bola zriadená roku 10 n. l. a jedným z jej stredísk sa pre svoju strategickú polohu stalo aj Sirmium. Mesto sa rozvíjalo veľmi rýchlo a už za vlády Flaviovcov (69 – 96) získalo štatút rímskej kolónie – *Colonia Flavia Sirmiensem*. Bolo to najvyššie postavenie, aké mohlo nejaké mesto mimo Itálie a na obsadenom území získať. Po roku 103 bola Panónia rozdelená na dve provincie, severné a západné časti zahŕňala *Pannonia Superior*, južné a východné časti, a teda aj Sirmium, *Pannonia Inferior*. Keďže Panónia bola hraničnou provinciou s nepokojnou dunajskou hranicou, mesto bolo dôležitou základňou rímskej armády. Tu sa zdržiavali velitelia i cisári, konali vojenské porady, plánovali ďalšie operácie, začínali tu mnohé výpravy a sem

¹VALACHOVIČ, P.: Hospodárske a sociálne problémy miest v Panónii v 4. – 5. storočí. In: *Historický časopis*, roč. 30, 1982, č. 3, s. 384-385, aj s literatúrou.

sa aj vracali. Priamo v Sirmiu alebo v jeho okolí sa narodilo šesť rímskych cisárov.² Posledný cisár jednotnej ríše Theodosius I. Veľký (378 – 395) sa stal cisárom práve v Sirmiu. Ďalší cisári tu strávili nejaký čas a podaktorí, napríklad Probus, ktorý dal odvodniť močiare v okolí, tu aj zomreli. Najväčší rozkvet mesto zažilo až po Diocletianových (284 – 305) reformách. Územnosprávna reforma z roku 293 Panóniu rozdelila na štyri menšie provincie: *Pannonia Prima* na severozápade, *Pannonia Valeria* na severovýchode, *Pannonia Savia* na juhozápade a *Pannonia Secunda* na juhovýchode s hlavným mestom Sirmiom. Reformou vlády, ktorou sa moc rozdelila medzi štyroch cisárov, sa zo Sirmia stalo aj jedno zo štyroch hlavných miest rozľahlého štátu. Z provinčného mesta, ktoré bolo dovtedy svojím charakterom vojenskou pevnosťou a o ktorom v 3. storočí mohol *Sextus Aurelius Victor* písať ešte ako o obci³, sa rýchlo začalo meniť na bohaté a prepychové cisárske sídlo. Rozmáhalo sa nielen kultúrne, ale aj hospodársky. Vznikali tu rôzne dielne, rozvíjal sa obchod a za Konštantína Veľkého (306 – 337) sa tu razili i mince. Ak spočiatku tvorili jeho obyvateľstvo okrem rímskej posádky predovšetkým romanizovaní Ilýri a Kelti, neskôr sa v ňom začali usádzať Rimania a Gréci. Sirmium sa stalo aj jedným z dôležitých centier raného kresťanstva. Nezmenilo to ani tvrdé prenasledovanie a popravy kresťanov za cisára Diokleciána. Po zmene prístupu rímskeho štátu ku kresťanstvu sa mesto stalo aj sídlom biskupa. Roku 378 sa tu už konal dôležitý koncil, ktorý zavrhol ariánske učenie.⁴ Silné kresťanské tradície dokazuje napokon i dnešný slovenský názov mesta, Mitrovica, ktorý je odvodený z mena svätého Demetria – Mitara. Najväčší rozmach a slávu zažilo Sirmium v 4. storočí, keď už patrilo k popredným mestám nielen v oblasti, ale aj celej Ríši. Malo už vybudovaný kanalizačný systém, dláždené ulice, mohutné hradby, stál tu cisársky palác, hippodróom, fórum, mestská sýpka i honosné kúpele. Bolo strediskom obchodu a viedla ním i dôležitá cesta, ktorá spájala obe polovice Ríše. Koncom 4. storočia bolo už natoľko veľkým, že ho mohol historik *Ammianus Marcellinus* nazvať „ľudnatou a slávnou matkou miest“.⁵

Po nepokojnom 4. storočí, keď provincie Prvá Panónia (*Pannonia*) I Valeria a Druhá Panónia (*Pannonia* II) ohrozovali lúpežnými prepadmi Kvádi a Sarmati, narušil ďalší vývoj Sirmia, a vlastne všetkých miest v Panónii, príchod Hunov do Potisia. Keďže toto obdobie je v písomných prameňoch zachytené veľmi slabou, urobiť si presný prehľad nie je jednoduché. Huni však začali čoskoro prenikať aj na pravý breh Dunaja do panónskych provincií. Hoci sa Východorímskej ríši roku roku 427 podarilo znovu, údajne až po päťdesiatich rokoch, získať kontrolu nad časťou Panónie a obsadiť všetky tamojšie pevnosti⁶, tento úspech bol zmarený dohodou medzi západorímskym vojvodcom Aetiom a hunským vládcom Rugom z roku 433. Podľa nej celá Panónia I prešla pod nadvládu Hunov ako odmena za ich služby.⁷

²Decius Traianus (249 – 251), Aurelianus (270 – 275), Probus (276 – 282), Maximianus Herculius (285 – 310), Constantius II. (337 – 361) a Gratianus (367 – 383).

³SEXTUS AURELIUS VICTOR, *Liber de caesaribus* 29. 1.: „Decius, Sirmiensem vico ortus“ (vydanie *Sexti Aurelii Victoris Liber de Caesaribus*, rec. F. Pichlmayr, Lipsiae 1961).

⁴VALACHOVIČ, P.: Kresťanstvo v Panónii v 4. a 5. storočí nášho letopočtu. In: Kresťanstvo v dejinách Slovenska, ed. M. Kohútová, Bratislava 2003, s. 8-11. K sv. Demetriovi pozri *Miracula Sancti Demetrii* (vydanie *Les plus anciens recueils des miracles de Saint Démétrius et la pénétration des Slaves dans les Balkans*, 2 vol., ed. Paul Lemerle, Paris 1979/1981).

⁵AMMIANUS MARCELLINUS, *Res gestae* XXI. 10. 2.: „ad exemplum urbium matris populosae et celebris“ (vydanie *Ammiani Marcellini Res Gestae*, vol. I. & II., ed. W. Seyfarth, Leipzig 1978).

⁶MARCELLINUS v. c. comes, *Chronicon* sub a. 427 (vydanie MGH, AA XI, *Chronica minora saec. IV. V. VI. VII.*, vol. II, ed. Th. Mommsen, Berolini 1894, s. 76). Podobne IORDANES, *Getica* 166. (vydanie *Jordan: O proischozhenii i dejanijach Getov. Getica*, ed. E. Č. Skržinskaja, Moskva 1960); THOMPSON, E. A.: *Hunové*, Praha 1999, s. 32.

⁷PRISKOS, fr. 2 (vydanie *Historici Graeci minores* vol. I, ed. L. Dindorf, Lipsiae 1870); *Chronica Gallica* sub a. 433 X. 112; *Tamtiž* XI. 116. (vydanie MGH, AA IX, *Chronica minora saec. IV. V. VI. VII.* vol. I, ed. Th. Mommsen, Berolini 1892, s. 658-660); THOMPSON, E. A.: *Hunové*, s. 68.

Vojenská história

Skazu Sirmia priniesol rok 441, keď Huni vedení bratmi Attilom a Bledom prekročili Dunaj a vpadli do Druhej Panónie (Pannonia Secunda). Hoci dobyli a zrovnali so zemou aj väčšie mestá, ako Viminacium, Margus, Constantiu a Singidunum, ich najväčším úspechom bolo obsadenie Sirmia, od ktorého závisela obrana veľkej časti severnej hranice. Jeho dobytím ťaženie Hunov pre ten rok skončilo.⁸ Mnohí obyvatelia panónskych miest boli zabití alebo odvlečení do zajatia, iní sa odsťahovali preč do bezpečia. Mnohé mestá v dôsledku toho zostali takmer sto rokov neobývané, až do vlády cisára Justiniána (527 – 565), ktorý dal mnohé zničené a opustené pevnosti znovu vystavať. Po ovládnutí Druhej Panónie už mohli Huni v rokoch 442/443 a 447 bez ťažkostí prenikať na rímske územie ešte hlbšie do Mézie (Moesia), Ilýrie a Trácie.⁹ Po rozpade Attilovej ríše roku 454/455 si podmanené národy medzi sebou rozdelili územie, z ktorého Huni čiastočne ušli. Rimania zrejme nemali dostatok času ani síl, aby sa pokúsili znovu obsadiť Panóniu sami. Museli len súhlasiť s tým, že ju ovládajú ich spojenci, a nový stav bol zmluvne zabezpečený dodatočne. Keď *Iordanes* opisoval rozsah sídiel Gótv v Panónii, spomenul aj Vindobonu (Viedeň) na jej jednom konci a Sirmium na druhom. Z jeho opisu však jednoznačne nevyplýva, či obe tieto mestá Ostrogótom aj patrili.¹⁰ Ak teda Sirmium nepatrilo Gótom a Rímska ríša ho nezískala späť, jediní, kto ho mohol ovládať, boli Sarmati, ktorým patrilo aj Singidunum (Belehrad). Po odchode Ostrogótov z Panónie v roku 471/472, keď po sebe zanechali niekoľko rozbitých kráľovstiev, vrátane Sarmatského, získali na strednom Dunaji najväčší vplyv Gepidi. Ich sídla ležali v niekdajšej rímskej provincii Dácii. Rovnako vplyvnými boli Heruli, ktorých jadro ríše ležalo na území dnešnej južnej Moravy. Gepidi sa rýchlo zmocnili územia medzi Dunajom, Sávou a Drávou, vrátane Sirmia, Mursy (dnes Osijek), Cibalae (dnes Vinkovci), Bassiany a zrejme aj Singiduna.¹¹ Niežeby Rímska ríša nemala už o túto provinciu záujem, ale jej západná časť sa rútila k zániku a východná bola zaneprázdnená bojmi s Gótmami na vlastnom území. Gepidi tak využili príležitosť, keď Rimania neboli schopní pohotovo vojensky odpovedať na útoky v pohraničí.

Roku 487 ostrogótskeho kráľa Theodoricha cisár Zenon (474 – 491) presvedčil, aby opustil provinciu Méziu (Moesia) a v jeho mene si podmanil Itáliu, kde vtedy vládol germánsky kráľ Odovakar. Sťahujúcich sa Ostrogótov sa z nie celkom známych príčin snažil zastaviť gepidský kráľ Thrapstila, ktorý preniesol kráľovské sídlo z Dácie do Sirmia, a tým i ťažisko celej ríše na druhú stranu Dunaja. Theodorich Gepidov medzi Sirmiom a riekou Ulcou

⁸PRISKOS, fr. 2; MARCELLINUS, Chronicon sub a. 441; Tamže sub a. 442 (Chr. min. II, s. 80-81); Chronicon Paschale, CCCV. Olympias (vydanie Chronicon Paschale, vol. I, CSHB, rec. L. Dindorf, Bonnae 1832, s. 587); IOANNES ANTIOCHENUS, fr. 206 (vydanie Fragmenta Historicorum Graecorum, col. C. Müller, Parisiis 1868); PROKOPIOS, De aedificiis IV. 5. (vydanie Procopii Caesarensis opera omnia vol. IV, De aedificiis libri VI, ed. J. Haury, Lipsiae 1964); ALFÖLDI, A.: Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien Bd. II, Berlin-Leipzig 1924 – 1926, s. 96; THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 81-84; BOCK, S.: Los Hunos, Tradición e Historia, Antiguedad y Christianismo IX, Murcia 1992, s. 202-206.

⁹PRISKOS, fr. 3; IORDANES, Romana 331. (vydanie Iordanis Romana et Getica, MGH, AA V/1, ed. Th. Mommsen, Berolini 1882); MARCELLINUS, Chronicon sub a. 447; Chronica Gallica A. CCCCLII, XXIII. 132.; THEOPHANES CONFESSOR, Chronographia a.m. 5942 (vydanie Theophanis Chronographia, CSHB, rec. J. Classen, Bonnae 1839, s. 102-103); Chronicon Paschale, s. 586; PROKOPIOS, De aedificiis IV. 2.; THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 93-97; BOCK, S.: Los Hunos, s. 210-212; DICULESCU, C. C.: Die Gepiden I, Halle a. d. Saale 1922, s. 57-58; SEVIN, H.: Die Gebiden, München 1955, s. 57-58; CSALÁNY, D.: Archäologische Denkmäler der Gepiden im Mitteldonau Becken (454-568 u. Z.), Budapest 1961, s. 11; SCHMIDT, L.: Geschichte der Deutschen Stämme, Die Ostgermanen, München 1934, s. 268.

¹⁰IORDANES, Getica 264.

¹¹THEOPHANES, Chronographia, s. 94. Jeho chronológia je v tejto časti značne zmätená, ovládnutie Panónie II Gepidmi kladie ešte pred vládu Attilu. BÓNA, I.: The Dawn of the Dark Ages – The Gepids and Lombards in the Carpathian Basin, Budapest 1976, s. 28; CSALÁNY, D.: Archäologische Denkmäler, s. 311-312 a 317. Na území medzi Dunajom, Drávou a Sávou Sarmati zostali ako súčasť ríše Gepidov.

porazil.¹² Ulca by mohla byť dnešnou Vukou, alebo močaristým územím Hiulca pri Murse. Po tomto víťazstve Ostrogótov bojovali aj proti Sarmatom, spojencom Gepidov, ktorých viedol náčelník Busa.¹³ Ani oni nedokázali postup Gótov zastaviť. Sirmium však zostalo nedotknuté a Theodorich sa ho ani nepokúšal dobyť, keďže jeho konečným cieľom bola Itália. Nedostatok písomných údajov nám neumožňuje bližšie priblížiť gepidského kráľa. O jednom Thrapstilovi sú vo viacerých latinských aj gréckych prameňoch zmienky, ale ten pôsobil už o 30 rokov skôr. Tento Thrapstila (Trasila, Thraustila, Thraufistila), o ktorom sa len na základe zhody či podobnosti s inými gepidskými a gótskymi menami môžeme domnievať, že bol gepidského pôvodu, bol azda potomkom tých Gepidov, ktorí spolu s inými germánskymi kmeňmi začiatkom 5. storočia našli na území Západorímskej ríše záchranu pred Hunmi.¹⁴ Bol *buccelariom* Aetia, ale do povedomia vstúpil až po jeho vražde, vykonanej na príkaz cisára Valentiniana III. (425 – 455). Spolu s Optilom, možno tiež Gepidom, v roku 455 totiž cisára zabil.¹⁵ Neskôr, v roku 479, sa Thrapstila, či už tento, alebo iný, objavuje aj ako *magister militum* vo východnej časti impéria, kde sa zúčastnil sprisahania proti cisárovi Zenonovi.¹⁶ Kým úsilie stotožniť Thrapstilu z roku 455 s gepidským kráľom v Sirmiu by mohlo naraziť na viaceré úskalia, predovšetkým na značný časový nesúlad, v prípade sprisahania Thrapstilu z roku 479 je už situácia iná. Ak by aj nebol neskorším gepidským kráľom, mohlo ísť aspoň o niekoho z urodzených Gepidov. Je možné, že západorímsky a východorímsky Thrapstila je tá istá osoba, ktorá so sriemskym Thrapstilom nemá, okrem mena, nič spoločné, ale aj to, že išlo naozaj iba o troch menovcov.

Hoci Itália i naďalej formálne zostávala súčasťou cisárstva, Theodorich vládol úplne nezávisle. Svoje postavenie nového vládcu si u germánskych susedov zabezpečil a upevnil spojeneckými zmluvami alebo sobášmi. Ako celkom výstižne napísal autor *Vitae Fuldensis*, „Nebolo národa, ktorý by nebol s Theodorichom spojený buď príbuzenským zväzkom alebo spojeneckou zmluvou,“ a nie nepodobne aj *Iordanes*: „Nebolo v západnej časti kmeňa, ktorý by Theodorichovi, kým žil, neslúžil z priateľstva alebo preto, že bol podmanený.“¹⁷ Severné

¹²ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* VI. 27., VII. 28-34 (vydanie Magni Felicis Ennodi Opera, MGH, AA VII, rec. F. Vogel, Berolini 1885); PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XV. 15. (vydanie Eutropi Breviarium ab urbe condita cum versionibus Graecis et Pauli Landolfique additamentis, MGH, AA II, rec. H. Droysen, Berolini 1879); IORDANES, *Getica* 292.; *Gesta Theoderici regis, Vita Fuldensis* 6. (vydanie Fredegarii et aliorum chronica & Vitae Sanctorum MGH, *Scriptores rerum Merovingicarum* II, ed. B. Krusch, Hannoverae 1888); AVENARIUS, A.: *Die Awaren in Europa*, Bratislava 1974, s. 68; HEATHER, P.: *Gótové*, Praha 2002, s. 223; CSALLÁNY, D.: *Archäologische Denkmäler*, s. 310n.; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, München 1990, s. 280; HEATHER, P.: *Gótové*, s. 223-224; DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden I*, s. 105-111; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 128-130; BÓNA, I.: *Die Langobarden in Ungarn*, AAHung 1956, s. 183-242, s. 235; Tenže: *The Dawn*, s. 16.

¹³ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* VII. 35.; PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XV. 15.; *Gesta Theoderici regis, Vita Fuldensis* 6.; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 280; HEATHER, P.: *Gótové*, s. 224. Nie je celkom jasné, či išlo o Sarmatov alebo Bulharov. Panónski Bulhari mohli byť takisto súčasťou Attilovej ríše ako Sarmati.

¹⁴Prosperi Tironis *auctarium Havniense* 5. (Chr. min. I, s. 304). Sarmati sú v prameňoch mylne nazývaní Bulharmi.

¹⁵MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 455 (Chr. min. II, s. 86); PAULUS DIACONUS, *Historia Romana* XV. 15.; IORDANES, *Romana* 334.; PROSPER TIRO, *Epitoma Chronicon* 1375. (Chr. min. I, s. 483-484); Prosperi Tironis *auctarium Havniense* sub a. 455 (Chr. min. I, s. 303).

¹⁶JOANNES ANTIOCHENUS, fr. 201(4-5); Tenže, fr. 211(4). SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 532.

¹⁷O sobášoch pozri ANONYMUS VALESIANUS, *pars posterior* 12. 63., 12. 68., 12. 70. (Chr. min. I, s. 322); IORDANES, *Getica* 80., 297-299., 303.: „nec fuit in parte occidua gens, quae Theodorico, dum adviveret, aut amicitia aut subiectione non deserviret.“; *Gesta Theoderici regis, Vita Fuldensis* 13.: „Nec erat Italiae gens, quae Theoderico aut coniunctionis affinitate aut pactionis federe sociata non fuerit.“; PROKOPIOS, *De bello Gothico* I. 12. (vydanie Procopii Caesarensis opera omnia vol. II, *De bellis libri V-VIII*, ed. J. Hauray, Lipsiae 1963); CASSIODORUS SENATOR, *Variae* IV. 1., V. 43. (vydanie Cassiodori Senatoris *Variae*, MGH, AA XII, ed. Th. Mommsen 1894); GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* III. 4-5., III. 31. (vydanie Gregorii Turonensis Opera, vol. I, *Libri historiarum* X, MGH, *Scriptores rerum Merovingicarum* I, ed. W. Arndt et B. Krusch, Hannoverae 1885); FREDEGARIUS, *Chronica* III. 30.; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 284, 306-314, 381n; HEATHER, P.: *Gótové*, s. 235-236; WERNER, J.: *Die Langobarden in Pannonien*, München 1962, s. 142.

Vojenská história

hranice svojej novej ríše sa snažil zabezpečiť spojeneckou zmluvou s Herulmi, ktorou si v roku 507 adoptoval za syna v zbrani (*filius in arma*) ich kráľa Rodulfa. Heruli vtedy už čiastočne ovládli alebo aspoň kontrolovali bývalú rímsku provinciu *Noricum Ripense* a do ich záujmovej sféry možno patrila aj časť Valerie a Prvej Panónie (*Pannonia Prima*).¹⁸ Dochovalo sa viacero listov, ktoré Theodorich posielal herulskému kráľovi a nie je dôvod sa domnievať, že to bol niekto iný. Zrejme aj Heruli mali tvoriť časť starostlivo budovanej protifranskej koalície. Bolo by zvláštne, ak by Theodorich neuzavrel žiadnu dohodu s Gepidmi. Chýbajúce písomné zmienky nám ale nebránia v predpoklade, že vzťahy medzi oboma ríšami prešli určitým vývojom a aspoň čiastočne sa zlepšili. V gepidskom kráľovskom rodokmeni sa totiž neskôr objavujú mená Ostrogota (*Ustrigotth*) a Ostrogoto (*Austrigusa*). Je nemožné, aby tieto mená, ak znamenajú to isté, čo názov kmeňa, a sú nakoniec zhodné i s menom Theodorichovej dcéry, nosili deti gepidského kráľa Elemunda, ak by medzi Gepidmi a Gótmi stále pretrvávalo nepriateľstvo, o akom sa zmieňuje najmä *Iordanes*. Môžeme dokonca uvažovať aj o tom, že Elemundovou manželkou bola príslušníčka niektorého gótskeho veľmožského rodu, ak nie samotného kráľovského. Musíme si tiež všimnúť, že *Cassiodorus* vo svojej kronike Gepidov vôbec nespomína, a ani v jeho zbierke listov nie je žiadna korešpondencia medzi oboma kráľovstvami. Preto je to tak, môžeme len hádať. Rovnako je to napokon aj s Longobardmi. Azda preto, že boli od Ravenny, ktorej záujmy boli najmä na západe, predsa len viac vzdialení, ako aj tým, že po spojení gepidského a longobardského vládnuceho rodu Longobardi upravili svoj vzťah ku Gótom tak, aby nebol odlišný od gepidského. Orientácia oboch bola navyše profranská.

Theodorich však svoju pozornosť predsa len raz obrátil aj na východ k Dunaju, k Sirmiu. Jeho gepidskí páni boli dlhoročnými spojencami cisárstva. Napriek nebezpečenstvu, že by vojna s nimi mohla viesť aj k sporom s byzantským cisárom, ktorý mesto ešte stále považoval za svoje, sa rozhodol získať ho silou. Gótskej výprave velili vojvodcovia Pitzia, Herduic a Toluin.¹⁹ Gepidom v Sirmiu už vtedy vládol Thrapstilov syn Thrasarich. Treba zdôrazniť, že Thrasarich podľa všetkého nebol kráľom všetkých Gepidov. Je pravdepodobné, že vládol iba tej časti, ktorá sa po odchode Ostrogótov z Panónie a rozbití ríše Sarmatov začala trvalejšie usádzať medzi Drávou a Sávou, možno i so súhlasom cisára. Na čele Gepidov v Potísi a Sedmohradsku (*Gepidia*) stál Gunderith. Podľa skromných údajov, ktoré nám vo svojom tendenčnom *Panegyriku* zanechal *Ennodius*, oboch gepidských vládcov spájalo iba „nevhodné dôverné priateľstvo“. Nevhodným bolo iba z pohľadu Gótov²⁰, a čo to presne znamenalo, nevieme. Niet však pochýb, že pod slovom „iných (*alios*) z Gepidov“ myslel práve tých naddunajských. Kto bol tento Gunderith, či bol s Thrasarichom v nejakom príbuzenskom vzťahu a ako sa stal kráľom, pramene mlčia. Nevieme, či vôbec bol kráľom, a ak bol, či bol aj rovnocenný s Thrasarichom rodom i mocou. Nie je známa ani príčina, prečo došlo k tomuto rozpolteniu kráľovskej vlády nad Gepidmi. Hoci rozdelenie jednotnej vlády mohlo vyplývať z dohody, Gunderith mohol získať podiel na moci násilím. Nech sa už stalo čokoľvek, dôsledkom nám neznámych udalostí bolo rozštiepenie dovtedy celistvej ríše Gepidov na dve rozlohou i významom nerovnocenné časti – na väčšiu východnú, teda pôvodnú časť Gepidie

¹⁸CASSIODORUS, *Variae* IV. 2.; ENNODIUS, *Descriptio vitae beatissimi Antoni monachi* 13. (vydanie Magni Felicis Ennodi Opera, MGH, AA VII, rec. F. Vogel, Berolín 1885); EUGIPPIUS, *Vita sancti Severini* XXIV. (vydanie Eugippii Vita sancti Severini, MGH, AA I/1, rec. H. Sauppe, Berolín 1877); SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 254-255 s pozn. 5; VÁRADY, L.: *Epochenwechsel um 476*, Budapest-Bonn 1984, s. 105; WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte 378-907*, Wien 1995, s. 58-65.

¹⁹IORDANES, *Getica* 300.; ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* XII. 60; CASSIODORUS, *Variae* VIII. 10.; FREDEGARIUS, *Chronica* II. 57.; *Gesta Theoderici regis*, *Vita Fuldensis* 12.; *Gesta Theoderici regis*, *Vita ex Aimoino hausta* 2.; KULAKOVSKIJ, J.: *Istorija Vizantii* I, Kiev 1913, s. 485; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 534; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 291 a 321; Tenže: *Österreichische Geschichte*, s. 60-61.

²⁰ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico* XII. 61.; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 533-534; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 320-321.

v Dácii, a menšiu západnú, ktorej strediskom bolo Sirmium. K tomuto rozpadu zrejme došlo až po Thrapstilovej smrti. Obe časti boli zrejme od seba nezávislé, avšak ich vzájomné vzťahy vôbec nemuseli byť nepriateľské. Vedomie kmeňovej súdržnosti bolo nepochybne silné. Archeológ I. Bóna na základe nájdených tzv. kráľovských pokladov uvažuje dokonca o trojitom rozdelení ústrednej vlády. Tým tretím kniežatstvom či kráľovstvom by bolo sedmohradské panstvo veľmoža Omharia. Gunderith by tak vládol iba Gepidom v Potisi.²¹ Ako sa domnieva D. Csallány, rozpad jednotnej vlády mohol byť zapríčinený aj zlepšujúcimi sa vzťahmi sriemskych Gepidov s Ostrogótmami v Itálii. Ak Thrasarich uzavrel mier s Theodorichom, takáto zmena politickej orientácie špičky gepidskej spoločnosti po Thrapstilovej smrti mohla naozaj viesť k strate podpory, vzniku vnútornej opozície a nakoniec rozkolu. Práve priateľstvo, ktoré Theodorich Thrasarichovi ponúkol alebo vnútil, mohlo viesť k značnej nespokojnosti časti gepidských veľmožov. Rozčarovaní gepidskí predáci, ktorí sa nechceli zmieriť s novým stavom, si tak za svojho nového kráľa mohli zvoliť muža zo svojho strediu, Gunderitha, a rozštiepenie kráľovstva Gepidov by sa tým zavŕšilo. Kráľovi Theodorichovi stav, keď sa nepriateľské kráľovstvo rozdelilo na dve menšie, pochopiteľne vyhovoval. Ale, ak budeme vychádzať z predpokladu, že bol znepokojený obojstrannými snahami o opätovné zjednotenie, prípadne rastúcou prevahou Gunderithových Gepidov, mohol dospieť k rozhodnutiu zasiahnuť vojensky, dôležité Sirmium dobyť a viac ho nepustiť zo svojich rúk. Zrejme sa domnieval, že zjednotení Gepidi budú dostatočne silní na to, aby raz ohrozili záujmy Ostrogótov v Dalmácii, či dokonca v Itálii.

Náznačky rastúceho sebavedomia Gepidov čiastočne naznačil už *Ennodius*. Výklad jeho slov ale prináša nemalé ťažkosti. Dielo je síce jednostranné, ale pod nánosom štylistických ozdobných prvkov jeho vzletného štýlu sa predsa len ukrýva dôvod vojny. Usiluje sa presvedčiť, že hoci vo vojne o Sirmium bol útočníkom Theodorich, vojna bola nutnosťou a bola preto ospravedlňiteľná. Kladie ju na roveň ostatných vojen a bojov, ktoré dovtedy viedol ostrogótsky kráľ v záujme bezpečnosti svojej krajiny a znovuzískania toho, čo právom patrilo predošlým vládcovi v Itálii. Vojna by teda nebola dobývačná! Sám si vraj dokonca dlho vyčítal, že už v roku 489 nevyužil možnosť Sirmium dobyť, keď mohol.²² K výprave ho tak vraj povinnosť zaistiť bezpečnosť svojej ríše, i keď zo strany Gepidov jej priame nebezpečenstvo vôbec nehrozilo. Možno mu však len lichotilo pokračovať v politike rímskych cisárov či akejsi veľmi zvláštne chápanej „cisárskej tradícii“, na ktorú chcel nadviazať. Jedným z krokov k naplneniu tejto myšlienky by bolo ovládnutie takého významného mesta, akým na východe Sirmium nepochybne bolo. Jednak by toto, ešte stále rímske mesto, oslobodil z moci barbarov, a jednak by ho prinavrátil niekdajšej správe Západu, pretože formálnu autoritu nad ním mal stále východný cisár. Theodorichovu snahu obnoviť staré hranice Zápodorímskej ríše naznačuje práve *Cassiodorus* vetou: „Sirmium sa vrátilo Itálii.“²³ *Cassiodorus* však spomína aj čisto gótske dôvody. Tkveli v ich presvedčení, že Panónia, a práve tá jej časť v okolí Sirmia, bola ich starým sídlom, odkiaľ sa vydali na svoju cestu na Balkán a potom do Itálie. Bola ich, ale ju stratili, a bolo by vecou cti, aby ju po rokoch vybojovali späť.²⁴ Niektoré *Ennodiove*

²¹BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 70 a 86, Tenže: *Völkerwanderung und Frühmittelalter (271-895)*, In: *Kurze Geschichte Siebenbürgens*, hg. B. Köpeczi, Budapest 1990, s. 84-85; MENGHIN, W.: *Die Völkerwanderungszeit im Karpatenbecken*. In: *Germanen, Hunen und Awaren*, Nürnberg 1987, s. 23-24.

²²ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico XII.* 61.; CSALLÁNY, D.: *Archäologische Denkmäler*, s. 12; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 534; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 321

²³CASSIODORUS, *Chronica sub a.* 504: „Sirmium recepit Italia“ (Chr. min. II, s. 160). SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 340; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 286-288, 321; HEATHER, P.: *Gótové*, s. 226-240.

²⁴CASSIODORUS, *Variae III.* 23. a 24.; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 262 a 321; VÁRADY, L.: *Das letzte Jahrhundert Pannoniens 376-476*, Budapest 1969, s. 336; ALFÖLDI, A. *Der Untergang II*, s. 101-104; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 17. O panónskych sídlach Ostrogótov pozri IORDANES, *Getica* 268.

a *Cassiodorove* vyjadrenia si môžeme vyložiť aj tak, že Theodorich čiastočne podliehal tlaku niektorých vplyvných rímskych rodín, alebo aspoň jej niektorým ctižiadostivým predstaviteľom.²⁵ Videli v ňom nástroj čiastočného obnovenia svojho strateného vplyvu na východe, kde sa čoraz viac presadzovala buď moc Konštantínopola alebo jeho germánski spojenci? Príčin, prečo sa Theodorich odhodlal dostať Sirmium z moci Gepidov, však mohlo byť samozrejme viac, hoci všetky zostanú len úvahami, ktoré sú založené viac na nepatrných náznakoch, než podopretých faktoch. Ak chceme lepšie pochopiť pohnútky Theodoricha, treba v prvom rade zobrať do úvahy boj o politický vplyv a moc, celkové pomery v Európe a taktiež hlavné priority jeho zahraničnej politiky. Tento stav *Ennodius* vystihol možno lepšie, než si sám uvedomoval, keď napísal, že „ríša, ktorá nerastie, sa zmenšuje“.²⁶ Obzvlášť to platí pre germánske ríše v tejto fáze svojho vývoja. Theodorich, ktorého mocenské záujmy boli na západe ohrozované spojenectvom Frankov a Burgundov, nemohol pripustiť, aby sa do tábora nepriateľov zapojili ešte aj Gepidi. V prospech preventívneho zásahu hovorí fakt, že to bola nakoniec jediná útočná vojna, ktorú Theodorich za celý čas svojej vlády viedol. Nesmieme nakoniec vylúčiť ani diplomatické hry cisára, ktorý mohol Gepidov využiť aj k útoku proti Gótom.

Pitziovi sa podarilo Gepidov poraziť, hoci Thrasarich ako kráľ istotne velil elitnej družine vybranej z najlepších bojovníkov. Góti mesto obsadili a Thrasarich utiekol. Jeho matka a zrejme aj iní členovia vládnucej rodiny však také šťastie nemali a padli do zajatia. Zajatie kráľovskej matky a ďalších dvoranov je vzhľadom na ďalší vývoj síce zanedbateľná udalosť, no môžeme za ňou vidieť doklad úplného zrútenia gepidskej vlády a predstaviť si i obrovský zmätok spôsobený prudkým gótskym útokom.²⁷ Gunderithovi Gepidi, ako sa môžeme podľa prameňov domnievať, do bojov nakoniec vôbec nezasiahli. Ďalšie Thrasarichove osudy tiež nie sú známe. Možno sa jemu a jeho verným podarilo dostať k svojim súkmeňovcom na druhú stranu Dunaja, kde ho prijali, možno sa uchýlil pod ochranu cisára a život dožil na nejakom darovanom statku, ako bývalo v tom čase bežné. Porážkou Gepidi stratili nielen mesto a kontrolu nad južným brehom Dunaja, ale zaniklo aj menšie, i keď zrejme to perspektívnejšie z gepidských kráľovstiev. Hoci vojna trvala krátko, jej výsledok bol na Theodorichovom dvore dlho oslavovaný. Sirmium tak po tridsiatich rokoch opäť raz zmenilo majiteľa. Vojenská prítomnosť Gótov však týmto víťazstvom ešte neskončila. Pitzia, ktorý si už týmto víťazstvom zaistil „trvalú“ slávu²⁸, dosiahol ešte jeden znamenitý úspech, svojimi dôsledkami závažnejší, pretože ho vybojoval už nie na Gepidoch, ale na byzantskom veliteľovi.²⁹ Krátko po obsadení Sirmia ho totiž o pomoc požiadal Mundo³⁰, ktorého šance v neodvratnej bitke s byzantským veliteľom Flaviom Sabinianom boli naozaj mizivé. Sabinianus Mladší bol synom skvelého vojvodu – toho Sabiniana, ktorý bol v rokoch 479/480 mladému Theodorichovi, beztrešne plieniacemu západné provincie východného cisárstva, viac než len vyrovnaným protivníkom. Mundo nepochybne patril k najznámejším Gepidom prvej polovice 5. storočia, preto mu budeme venovať trochu viac priestoru.

²⁵Ťaženia proti Gepidom v Sirmiu sa zúčastnili aj niektorí Rimania, napr. Cyprianus, pozri CASSIODORUS, *Variae* V. 40.; Tamže V. 41.; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 300 s pozn. 55.

²⁶ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico XII.* 60-61.: „minui aestimas quod non crescit imperium.“

²⁷IORDANES, *Getica* 300.; ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico XII.* 62.; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 321; DICULESCU, C. C.: *Die Gebiden I*, s. 111-112; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 130-131; BÓNA, I.: *Die Langobarden in Ungarn*, s. 234.

²⁸ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico XII.* 68.: „celebrandus saeculis Pitzia“; CASSIODORUS, *Variae* V. 24.

²⁹CASSIODORUS, *Chronica* 1343, 1344 sub a. 504 (*Chr. min. II*, s. 160); Tenže, *Variae VIII.* 10. a XII. 21. Pozri tiež SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 534 s pozn. 3; AVENARIUS, A.: *Die Awaren*, s. 25; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 17, 28-29.

³⁰MORAVCSIK, Gy.: *Byzantinoturcica II, Sprachreste der Türkvölker in den Byzantinischen Quellen*, Berlin 1983, heslá Mundo a Mundiuch.

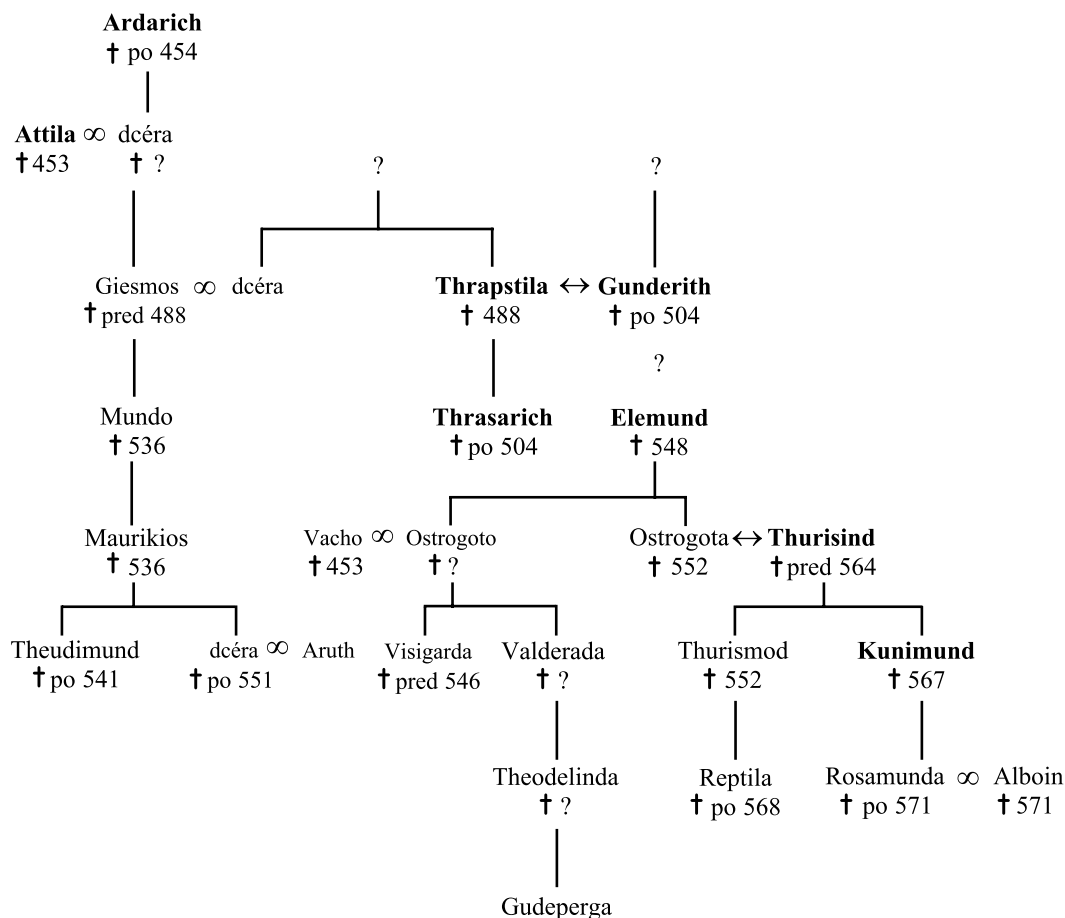
Grécke i latinské pramene sa o ňom prvýkrát zmiňujú práve v roku 504 či 505. I keď každý z prameňov zachytáva inú časť jeho života, je možné vytvoriť si aspoň akú-takú predstavu o jeho osudoch. Jedným z našich najdôležitejších zdrojov zostáva *Iordanes*, a to i napriek tomu, že Mundovu minulosť zachytil len mimochodom. A ani to, čo nám zachoval, nepatrí k najspoľahlivejším prameňom vzťahujúcim sa k Mundovej mladosti. Jeho pôvod priamo nespomenul, naznačil však, hoci veľmi všeobecne, jeho príbuznosť s Attilom. O Mundovom pôvode a rodine sa preto viac dozvedáme až z diel gréckych autorov, hoci ani *Ioannes Malalas* či *Theofhanes* nie sú v tomto smere celkom dôveryhodní. Podľa nich žil Mundo istý čas v Sirmiu u svojho ujca³¹, kráľa Thrapstilu, kam sa presťahoval po smrti svojho otca Giesma (Geismutha?, Gesimunda?). Kde Mundo do otcovej smrti žil, odkiaľ potom odišiel, už neuvádzajú, a aj skutočné dôvody jeho odchodu môžeme len hádať. Súviseli snáď nejakým spôsobom s nástupom Gunderitha k moci? *Iordanova* verzia viedla viacerých historikov k názoru, že Mundo mal čisto hunský pôvod, podceňujúc tak samostatnosť a nezávislosť gréckych autorov, ktorých zdroje boli očividne iné, ako *Iordanove* alebo *Cassiodorove*. Tento postup však nie je celkom správny a prikloníme sa k názoru, že Mundo bol zmiešaného hunsko-gepidského pôvodu. Obe skupiny prameňov, gótske i grécke, sa však zhodujú v tom, že mu v žilách buď kolovala kráľovská krv, alebo bol aspoň s vládnucím rodom príbuznený. Ak obe podania spojíme, potom sa Mundo stáva nielen Thrasarichovým bratrancom, ale jeho rodokmeň môže siahať až k Attilovi a Ardarichovi.³² Je totiž veľmi pravdepodobné, že Attila si Ardaricha, či ktoréhokoľvek iného gepidského veľmoža, mohol k sebe ešte viac pripútať práve sobášom s jeho dcérou, sestrou či inou blízkou príbuznou. Nie je preto ťažké si predstaviť, že z jedného z týchto účelových manželstiev pochádzal i Giesmos, ktorý by sobášom s Thrapstilovou sestrou spojil Ardarichov a Thrapstilov rod. V prípade, že Mundo bol čisto hunského pôvodu, mohol byť s gepidským kráľovským rodom zblížený nejakým manželským zväzkom. Pôvod, ktorý sa zdá byť najpravdepodobnejší, som sa pokúsil znázorniť v nasledujúcom rodokmeni:

Podľa gréckych prameňov by Mundo prišiel do Sirmia ešte za Thrapstilovho života, teda najneskôr v čase, keď tadial prechádzali Góti. O nasledujúcich udalostiach však už mlčia, a tak k slovu opäť pustíme *Iordana*. Mundo sa v Sirmiu pravdepodobne buď dopustil nejakého zločinu alebo bol príčinou následníckych sporov, pretože mesto musel opustiť a doslova pred Gepidmi ujsť. Záchranu našiel na území cisárstva, pravdepodobne v okolí rieky Margus (dnes Morava v Srbsku), ktorá sa vlieva do Dunaja. Tu sa k nemu pridávali rôzni tuláci, žobráci, barbari a kadejakí zatratenci, ktorí ho dokonca vyhlásili za svojho kráľa. Jeho „kniežatstvo“ ležalo v ťažko prístupných a riedko osídlených oblastiach a za svoje sídlo si vybral akúsi

³¹MALALAS, Chronographia XVIII. (vydanie Ioannis Malalae Chronographia, rec. L. Dindorf, CSHB, Bonnae 1831, s. 450-451). Malalu dopĺňa THEOPHANES, Chronographia, s. 218; podľa nich GEORGIUS CEDRENIUS, Compendium historiarum (vydanie Georgius Cedrenus Ioannis Scylitzae, CSHB, vol. I, con. B. G. Niebuhr, Bonnae 1838, s. 625, vol. II ed. I. Bekker, CSHB, Bonnae 1839), avšak s rozdielom, že Munda uviedol ako kráľa v Sirmiu. Ennodius jeho pôvod prehliadol úplne.

³²IORDANES, Getica 301.; MALALAS, Chronographia XVIII., s. 450; THEOPHANES, Chronographia, s. 218; PROKOPIOS, De bello Gothico I. 5.; MARCELLINUS, Chronicon sub a. 505. Kým Prokopios bol veľmi všeobecný, keď napísal, že Mundo bol pôvodom barbar, Marcellinus už poznal Munda ako Géta. Iordanes sa dozvedel, že pochádzal z Attilovho rodu a skupina byzantských kronikárov, Malalas a Theofanes, uvádzajú jeho gepidský pôvod. Za Huna ho považuje napr. HODGKIN, Th.: Italy and Her Invaders, vol. III, Oxford 1885, s. 439; SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 310, 349 a 534; THOMPSON, E. A.: Hunové, s. 183, 184 s pozn. 94. Za Gepida ho považujú POHL, W.: Die Awaren. Ein Steppenvolk im Mitteleuropa 567-822 n.Ch., München 1988, s. 35, 54; Tenže: Die Gepiden und die Gentes an der mittleren Donau nach dem Zerfall des Attilareiches, in: Die Völker an der mittleren und unteren Donau im 5. und 6. Jahrhundert, ed. H. Wolfram/F. Daim, Denkschriften der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 145, 1980, s. 290-292; CSALLÁNY, D.: Archäologische Denkmäler, s. 12; KULAKOVSKI, J.: Istorija Vizantii I, s. 485-486; BURY, J. B.: History of later Roman Empire I, London 1923, s. 460; WOLFRAM, H.: Die Goten; s. 332-341.

Vojenská história

pevnosť Herta, odkiaľ svojimi výpadmi terorizoval okolité obyvateľstvo.³³ Keď jeho vyčíňanie začalo byť neúnosné, cisár Anastasios (491 – 518) poveril vojvodcu Sabiniana, aby ho raz a navždy zničil. Byzantský vojvodca síce niesol slávne meno, ale v bitke s Mundom, ktorému na pomoc prišiel už spomínaný Pitzia s 2 000 pešiakmi a 5 000 jazdcami, neuspel. Všimnime si ten výrazný nepomer gótskej pechoty a jazdy, ktorý naznačuje smer, ktorým sa uberalo nielen vojenstvo Ostrogótov ako desivá útočná sila, ktorej úlohou bolo rozhodnúť bitku už na začiatku sa azda najviac prejavila až počas vojny s Byzanciou, a v ťažkoodenom gótskom jazdcovi ozbrojenom dlhou kopijou (*contus*) môžeme vidieť aj akéhosi predchodcu rytiera v stredoveku.³⁴ Zaujímavý je aj údaj o celkovom počte, pretože ak je správny, je jasné, že

³³JORDANES, *Getica* 301.; ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico XII.* 63. O slove „scamarae“ EUGIPPIUS, *Vita Sancti Severini* 10.: „... latrones ... quos vulgus scameras appellabat“; MENANDER, fr. 35. (vydanie *Historici Graeci minores* vol. II, ed. L. Dindorf, Lipsiae 1861); SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 349, 534; THOMPSON, E. A.: *Hunové*, s. 291; KULAKOVSKIJ, J.: *Istorija Vizantii II*, Kiev 1912, s. 211; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 321-322; DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden I*, s. 114-116; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 148.

³⁴FAETHERSTONE, D.: *Válečníci a války ve starověku a středověku*, Praha 2000, s. 99. TODD, M.: *Germáni*, Praha 1999, s. 37-46. Na formovanie ťažkoodeného gótskeho jazdca a taktiky mali vplyv germánske vojenské tradície, styky s kočovnými národmi, vojny s Rimanmi a nakoniec ovládnutie vyspelej Itálie a jej dielni. Pozri tiež DELBRÜCK, H.: *Geschichte der Kriegskunst*, Band 2, *Die Germanen*, Walter de Gruyter-Berlin-New York 2000.

išlo o naozaj veľkú a dobre pripravenú výpravu, a nie nejakú šarvátku. Sabinianovo vojsko, z veľkej časti zrejme tvorené bulharskými spojencami, bolo pri meste Horreum Margi (Cuprija v Srbsku) na hlavu porazené.³⁵ Kronikár *Marcellinus* nenašiel výstižnejšie slová pre potupnú porážku, než „žalostná vojna“, a nie nepodobne, ale na gótskej strane, sa o konci Sabinianovej vojenskej kariéry vyjadril aj *Ennodius*: „Prehanebný odchod vojvodu Sabiniana“. *Cassiodorus* v kronike ako obrancov Sirmia uvádza iba Bulharov. Dve rôzne udalosti, dobytie Sirmia a následnú porážku Sabiniana, spojil možno nechtiac. Prítomnosť Gepidov mohla byť však zamlčaná aj zámerne. Vďačný Mundo sa pridala k svojmu zachráncovi Theodorichovi³⁶ a v jeho službách zostal až do roku 527. Nie je možné presne určiť, kedy sa spojencom Ostrogótov naozaj stal. Možno sa k nim priklonil či dokonca prešiel na ich stranu už v roku 489, keď tadiaľ Ostrogóti prechádzali a pri Ulce si prerazili cestu. Možno práve táto jeho zrada bola dôvodom jeho núteného odchodu zo Sirmia. Grécke pramene, ktoré celú vojnu preskočili, sa totiž k Mundovi vracajú až v čase, keď sa stal Theodorichovým spojencom. Keďže *Jordanes* dôvod vojenského zásahu Gótov v Sirmiu vôbec neuvádza, grécke správy sa dajú interpretovať dokonca aj tak, že práve on mohol byť zámenkou k zásahu jednak proti Gepidom a jednak proti Byzancii.

Porážka Sabiniana však nezostala nepotrešovaná. Približne v tom istom čase, keď Theodorich bojoval o Sirmium, totiž hrozilo, že z jeho spojeneckej reťaze vypadnú spojenci na západe. Keď franský kráľ Chlodovig dosiahol vedúce postavenie medzi ostatnými franskými kráľmi a potlačil odpor galorímskych aristokratov (tzv. Syagriovo kráľovstvo), rozhodol sa podrobiť si Alamanov, Durinkov a Burgundov. Rastúcemu franskému tlaku museli čeliť aj Vizigóti. Tu sa dal Theodorichov priamy vojenský zásah očakávať najviac pre príbuzenské vzťahy s vizigótskou aristokraciou i historickú blízkosť oboch gótskych vetiev. Po dlhoročných potýčkach a menších bitkách utrpeli roku 507 Vizigóti zdruvujúcu porážku pri meste Pictava (Vouillé pri Poitiers). Sám vizigótsky kráľ Alarich II. v boji padol a Chlodovig sa v Tolose zmocnil aj veľkého kráľovského pokladu.³⁷ Toto veľké víťazstvo zaregistrovali aj v ďalekom Konštantínopole a cisár Anastasios formálne menoval roku 508 Chlodoviga za konzula, čím dal zreteľne najavo svoj postoj. Túto udalosť koncom 6. storočia opísal *Gregor, biskup v Tours*, taktô: „Prijal teda od cisára Anastasia list s menovaním za konzula, a v bazilike svätého Martina bol odetý do slávnostnej tuniky a vojenského plášťa, na hlavu si položil čelenku. Potom vysadol na koňa a cestou vlastnou rukou hádzal zhromaždenému národu zlato a striebro. Od toho dňa bol nazývaný konzulom alebo cisárom.“ Toto menovanie Germána Chlodoviga, a nie niekoho z italských Rimanov, bolo teda jasným varovným signálom pre Theodoricha, kto má v tejto vojne podporu Východorímskej ríše. Lenže nezostalo iba pri slovách. Keď Ostrogóti bojovali v Galii, aby zachránili aspoň niečo z rúcajúceho sa panstva Vizigótov, Anastasios využil

³⁵JORDANES, *Getica* 300.; Tenže, *Romana* 356; MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 505: „lamentabile bellum“; ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico XII.* 63., XII. 64., XII. 66-69.: „Sabiniani ducis abitio turpissima“; CASSIODORUS, *Chronica* 1343 – 1344, sub a. 504 (*Chr. min.* II, s. 160). KULAKOVSKIJ, J.: *Istoriija Vizantii I*, s. 485-486; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 349; AVENARIUS, A.: *Die Awaren*, s. 25; Tentiež: *Prabulhari v prameňoch 6. – 7. storočia*. In: *Slovanské štúdie 1996/VIII*, s. 196; HEATHER, P.: *Gótové*, s. 236; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 302-306; POHL, W.: *Die Awaren*, s. 56; Tenže, W.: *Gepiden*, s. 292-298; VÁRADY, L.: *Epochenwechsel*, s. 60.

³⁶ENNODIUS, *Panegyricus dictus Theoderico XII.* 63. nazval Munda spojencom (*foederatus*) už v roku 504. JORDANES, *Getica* 301. Porovnaj THEOPHANES, *Chronographia*, s. 218; MALALAS, *Chronographia* XVIII., s. 450-451.

³⁷GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* II. 37.; *Chronicorum Caesaraugustanorum reliquiae* ad a. 507 (*Chr. min.* II, s. 223); ISIDORUS, *Historia Gothorum*, *Aera DXXI.* stĺpec A; Tamtiež, stĺpec B (*Chr. min.* II, s. 281-282); *Chronica Gallica a. DXI* 688. (*Chr. min.* I, s. 625); FREDEGARIUS, *Chronica* II. 58.; *Gesta Theoderici regis, Vita Fuldensis* 15.; PROKOPIOS, *De bello Gothico* I. 12.; JAMES, E.: *Frankové*, Praha 1997, s. 87-88; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 158-243, 244-246; HEATHER, P.: *Gótové*, s. 138-157, 187-215, 217-220, 237; HARDT, M.: *Royal treasures and representation in the early Middleages*, in: *Strategies of Distinction, The Construction of Ethnic Communities, 300-800*, ed. W. Pohl with H. Reinitz, Leiden-Boston-Köln 1998, s. 259-260.

situáciu a zasiahol aj vojensky. Roku 508 vyslal vyše sto vojnových lodí a sprievodných plavidiel s 8 000 vojakmi na palube, ktorí ako piráti vyplienili italské pobrežie. Najviac utrpelo starobylé prístavné mesto Tarentum.³⁸ Jeho vyplienenie bolo odplatou za porážku pri Horreum Margi, význam tejto výpravy však nebol jasný ani jej súčasníkom.

Po Theodorichovej smrti sa definitívne rozpadol aj jeho nepevný spojenecký systém. Frankovia obnovili roku 531 vojnu s Vizigótmami, podrobili si Durinkov i Burgundov, Vandalov zničil byzantský vojvodca Belisarios a Longobardi začali prenikať do Panónie. Dali o sebe vedieť aj Gepidi, keď sa niekedy na začiatku Amalasuinthinej regentskej vlády neúspešne pokúsili dobyť Sirmium. Ostrogótom sa podarilo Gepidov zatlačiť naspäť a neskôr, asi roku 534/535, dokonca prekročili aj byzantské hranice v Ilýrii a ohrozovali, údajne nedopatrením, mesto Gratiana.³⁹ Veľkú slávu si obranou Sirmia získal Vitiges, neskorší ostrogótsky kráľ. Vychádzajúc z *Prokopia* by sa zdalo, že sa Vitiges zúčastnil oboch vojen o Sirmium. Je to však veľmi nepravdepodobné, pretože obe udalosti oddeľuje 30 rokov. Keďže iná vojna s Gepidmi, ktorá by sa odohrala ešte za života Theodoricha, a o ktorej by teda *Prokopios* hovoril, nie je z ďalších prameňov známa, mohlo dôjsť k zmiešaniu udalostí z roku 504 s tými z 535 roku. *Prokopia* však dopĺňa *Cassiodorus*, ktorý jednak v zbierke listov dochoval doklad o vojenských úspechoch Amalasuinthy a jednak v čiastočne zachovanej oslavnej reči pre Vitiga spomína udalosti pri Singidune za vlády mladého kráľa Athalaricha.⁴⁰ Na základe bojov pri byzantskej Gratiane môžeme usudzovať, že za gepidským útokom proti Sirmiu mohla stáť byzantská diplomacia. V určitom spojení s vojnovými udalosťami v okolí Sirmia môže byť aj vpád Herulov, Bulharov a Gepidov do Ilýria. Podobne Vitigov zásah a upevnenie pozícií v provinciách Valeria a Pannonia I bol zrejme namierený proti Longobardom.⁴¹

„Vráťme sa teraz nakrátko ešte k Mundovi, ktorého sme zanechali v roku 505. Naše pramene, ktoré sa aspoň okrajovo o ňom zmiňujú, môžeme znovu rozdeliť na dve hlavné skupiny. Do prvej, ktoré sa venujú Mundovi v roku 505, patria *Iordanes*, *Ennodius*, *Marcellinus*, *Malalas* a *Theofanes*. Do druhej, ktoré zachytili jeho život v tridsiatych rokoch 6. storočia, možno zaradiť predovšetkým *Prokopia*, opäť *Marcellina* a navzájom si podobné kroniky *Malala* a *Theofana*. Ako vidíme, iba z posledných troch, vlastne dvoch, ak berieme do úvahy aj nezávislosť ich zdrojov, je možné dospieť k záveru, že išlo o jedného a toho istého Munda. Keďže však všetky pramene o vyše dvadsaťročnom období, ktoré strávil medzi Ostrogótmami, mlčia, určitá neistota a priestor pre pochybnosti budú pretrvávajúť i naďalej.⁴² Jeho pôsobenie v gótskych službách až do smrti Theodoricha nepoznáme. O tom, čo celý čas robil a kde bol, nemáme tak ani tú najmenšiu predstavu. Možno sa stále zdržiaval v Podunají, kde zastával nejakú vojenskú funkciu, možno stál na čele tých Gepidov, ktorých Theodorich v roku 523 presídlil na západ, kde mali chrániť hranice Ostrogótskeho kráľovstva⁴³, alebo sa zdržiaval

³⁸MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 508; CASSIODORUS, *Variae* I. 16.; Tamže, II. 38.; KULAKOVSKIJ, J.: *Istoriya Vizantii* I, s. 486-487; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 156, 340-341, 374; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 339; HEATHER, P.: *Gótové*, s. 237.

³⁹PROKOPIOS, *De bello Gothico* I. 3.; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 534-535 s pozn. 6; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 334-335; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 17; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 134.

⁴⁰PROKOPIOS, *De bello Gothico* I. 3. a I. 11.; CASSIODORUS, *Variae* XI. 1. (a. 533); CASSIODORUS, *Orationum reliquiae* (s. 473-477); BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 17; DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden* I, s. 120; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 136; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 534; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 322-323, 332-337, 342; HEATHER, P.: *Gótové*, s. 257, 264-267.

⁴¹MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 530; IORDANES, *Romana* 363; PROKOPIOS, *De bello Gothico* I. 15.; Tenže, *Arcana* 18.

⁴²O totožnosti Munda pochybuje napr. SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen* s. 310, 314. Podobne BURY, J. B.: *History* I, s. 460.

⁴³CASSIODORUS, *Variae* V. 10.; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 534; CSALLÁNY, D.: *Archäologische Denkmäler*, s. 12; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 17; DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden* I, s. 118; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 134-135.

v Itálii, kde sa niektorí Gepidi stali neskôr telesnými strážcami gótskych kráľov.⁴⁴ Opäť sa s istotou objavil až v roku 529. Po smrti Theodoricha v roku 526⁴⁵ zrejme rýchlo zhodnotil situáciu, odišiel od Ostrogótov, keďže jeho spojenectvo ho viazalo iba s Theodorichom, a prostredníctvom vyslancov požiadal cisára Justiniána, aby ho prijal. Mundo musel mať celkom dobrú povesť, pretože cisár súhlasil a už onedlho, roku 529, ho vymenoval do vojenskej hodnosti *magister militum per Illyricum*.⁴⁶ Tento významný post nemohol dostať hocikto, a je preto správne predpokladať, že Mundo bol buď urodzeného pôvodu alebo jeho dovedajšie vojenské úspechy, hoci by ich dosiahol aj u Ostrogótov, museli byť cisárovi dostatočne známe. V rokoch 529 a 530 už odvracal vpády Bulharov a Slovanov a vyznamenal sa viacerými pozoruhodnými víťazstvami.⁴⁷ Do hlavného mesta posielal bohatú korisť, dokonca vraj zajal i akéhosi barbarského „kráľa“. Aj *Prokopios* sa o ňom vyjadroval vždy pochvalne⁴⁸, čím potvrdzuje výnimočné postavenie a rešpekt, ktorý tento Gepid v cisárskych službách dosiahol. Vrebným veliteľom v Ilýrii bol až do svojej smrti. Je preto prekvapivé, že sa v roku 531 objavuje na východe proti Peržanom, aby vystriedal Belisaria po neúspechu pri Kalliniku.⁴⁹ O vystriedaní Belisaria Mundom sa *Prokopios*, ktorý sa najpodrobnejšie venoval tomuto konfliktu, nezmiel, a vieme o ňom iba z *Malalovej* kroniky. *Prokopios* síce spomenul odvolanie Belisaria, ale nezaznamenal príchod Munda. Belisarios bol podľa neho vystriedaný priamo Sittom. Mundo, ak vôbec na východe bol, tak zrejme len veľmi krátko, a to buď ako podriadený Sittovi, alebo ako jeho predchodca či nástupca. Dôvod, prečo sa Mundo neobjavuje u *Prokopia*, môže byť celkom jednoduchý. V roku 531 perzský kráľ Kabad zomrel a o rok nato bol s Perziou uzavretý mier. Mierové rokovania zrejme začali v čase, keď sa k východným hraniciam presúval, a keďže vyhliadky na mier boli nádejné, jeho prítomnosť už nebola potrebná. Belisarios sa tak mohol pripraviť na vojnu s Vandalmi a Mundo vrátiť k svojim povinnostiam v Ilýrii. Treba pripustiť možnosť, že *Malalas* sa jednoducho mýlil. V prospech názoru, že Mundo na východe naozaj bol, však hovorí skutočnosť, že bojov s Peržanmi sa v značnom počte zúčastňovali aj Heruli. Heruli sa totiž, a už dokázateľne pod velením Munda, len o rok neskôr objavili v Konštantínopole, kde sa zúčastnili na potláčaní známeho povstania Nika. Otázkou teda je, čo by veliteľ Ilýrie robil v hlavnom meste. *Prokopios* vie len to, že bol do Konštantínopola zavolaný iba náhodou, kvôli úplne nejakej inej záležitosti. Je teda možné, že tam prišiel práve preto, aby vystriedal Belisaria, hoci k tomu už dôjsť nemuselo. Jeho oddiely Herulov však prišli nakoniec cisárovi vhod.⁵⁰

Povstanie ešte ani len nestihlo utíchnuť a Justinián už zamýšľal uskutočniť svoj veľký plán – prinavrátiť stratené rímske územia na západe pod svoju kontrolu. Prvou obeťou sa stali Vandali v Afrike. V roku 533 sa na africkom pobreží vylodil Belisarios a Vandalská ríša sa rýchlo zrútila. Cisár teraz čakal na zámienku pre vojnu s Ostrogótmami a čoskoro ju dostal. Našiel ju v násilnej

⁴⁴PROKOPIOS, *De bello Gotico* III. 1. hovorí, že počas vojny v Itálii slúžili v ostrogótskom vojsku nejakí Gepidi. Menovite spomína Gepida Velu, ktorý zabil ostrogótskeho kráľa Hildebada roku 541; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 139-140.

⁴⁵CEDRENU, *Compendium historiarum*, s. 625, spomína Munda a jeho syna Maurikia práve v roku 526.

⁴⁶MALALAS, *Chronographia* XVIII, s. 450; THEOPHANES, *Chronographia* a.m. 6032, s. 218-219; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 339.

⁴⁷MARCELLINUS, *Chronicon* sub a. 530; MALALAS, *Chronographia* XVIII, s. 450-451; možno aj IORDANES, *Romana* 363; BURY, J. B.: *History* II, s. 296; pozri tiež POHL, W.: *Die Awaren*, s. 54; DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden* I, s. 116, 120; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 138.

⁴⁸PROKOPIOS, *De bello Persico* I. 24. (vydanie Procopii Caesarensis opera omnia vol. I, *De bellis libri* I-IV, ed. J. Haury, Lipsiae 1962); Tenže, *De bello Gothico* I. 5.

⁴⁹MALALAS, *Chronographia* XVIII, s. 466. O bitke pri Kalliniku v roku 531 pozri PROKOPIOS, *De bello Persico* I. 18; Tamže, I. 21-22; VICTOR TONNENNENSIS EPISCOPUS, *Chronica* sub a. 532 (Chr. min. II, s. 198).

⁵⁰PROKOPIOS, *De bello Persico* I. 24.; MALALAS, *Chronographia* XVIII, s. 476; *Chronicon paschale* CCCXXVIII Olympias, s. 625-626; podobne THEOPHANES, *Chronographia*, a.m. 6024, s. 184-185; BURY, J. B.: *History* II, s. 43, 46-47; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 555-556; BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 17; DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden* I, s. 116.

smrti Amalasuinthu. Proti novému ostrogótskemu kráľovi Theodahadovi mali postupovať dve armády z dvoch rôznych strán. Strategický zámer byzantského velenia bol jasný. Kým Mundo bude vytláčať Ostrogótov z Dalmácie, Belisarios sa mal vylodiť na Sicílii a postupovať do Itálie z juhu.⁵¹ Jednou z prvých úloh Munda bolo dobyť a obsadiť prístavné mesto Salony (dnešný Split), čo sa mu aj niekedy medzi letom 535 a začiatkom roku 536 podarilo. Belisarios bol rovnako úspešný a takmer bez odporu obsadil celú Sicíliu.⁵² Justinian sa súběžne s prípravou vojny snažil získať aj podporu ostatných germánskych kráľovstiev. Frankovia sa síce zaviazali bojovať proti spoločnému nepriateľovi, ale skutočnosť bola nakoniec iná, pretože o ich pomoc sa uchádzal aj Theodahad. Ponúkol im časť južnej Galie a poplatky v zlate. Hoci k naplneniu dohody s Theodahadom už nedošlo, Frankovia súhlasili bojovať aj po jeho boku.⁵³ Nový ostrogótsky kráľ Vitiges za prioritu považoval porážku Belisaria. Aby však mohol všetky svoje sily vrhnúť proti nemu, potreboval si zaistiť chrbát a tak, podobne ako Theodahad, ponúkol Frankom južnú Galiu. Tým uvoľnil ďalších bojovníkov, ktorí dovtedy strážili nepokojnú hranicu, pretože na pomoc Vizigótov, ktorí boli po roku 531 donútení úplne sa z Galie stiahnuť, sa spoliehať nemohol.⁵⁴ Frankovia ponuku pochopiteľne prijali. Na opačnom konci Vitigovej ríše, niekedy v roku 537, sa Gepidom za nejasných okolností podarilo obsadiť nielen Sirmium, ale aj časť provincie Dacia Aureliana, ktorá ležala na južnej strane Dunaja.⁵⁵ O spôsobe, akým sa ho zmocnili, môžeme len uvažovať. S určitosťou môžeme povedať len to, že ho Gepidi nezískali na úkor cisára, pretože ho sám nedobyl, nanajvýš iba ak proti jeho vôli. Možno sa ho ako dobrí spojenci cisára naozaj zmocnili silou a Gótov z neho vypudili, pravdepodobnejšie je však to, že sa z neho Góti bez boja stiahli, keď im hrozilo, že budú po neúspechoch v Dalmácii odrezaní od Itálie. Treba pripustiť aj možnosť, že ho Vitiges Gepidom prepustil za prísľub spojenectva, podobne, ako prenechal južnú Galiu Frankom. Až do roku 552 nie sú známe žiadne gepidské oddiely, ktoré by vtedy ako posily bojovali v byzantskom vojsku. Po roku 537 sa tak mesto opäť vracia Gepidom. Znovu sa tu presúva aj sídlo kráľa, a teda i jadro ríše, tentokrát však jednotnej a centralizovanej. *I. Bóna* Sirmium považuje za sídlo kráľa až potom, keď ho tam začiatkom 60. rokov preniesol Kunimund, ktorý nemal mužského potomka. Dovtedy bolo vojvodstvom, ktoré spravovali následníci trónu.⁵⁶ Jeho ovládnutie však Gepidom do budúcnosti prinieslo iba samé neprijemnosti a problémy. Môžeme dokonca povedať, že sa napokon stalo aj príčinou ich záhuby. Justinian nezabudol na to, že mu obsadili mesto i provinciu, kým on bojoval proti Gótom. Nesmieme totiž zabúdať, že jeho cieľom bola obnova jednoty Rímskej ríše a Panónia ležala medzi oboma časťami.

Keď sa Vitigova situácia začala roku 539 zhoršovať, snažil sa uzavrieť dohodu s Longobardmi, ktorých si pred začiatkom vojny v Itálii ani jedna strana nevšímala. Góti, ktorí boli

⁵¹PROKOPIOS, *De bello Gothico* I. 5.; PAULUS DIACONUS, *Romana* XVI. 16.; VICTOR TONNENNENSIS EPISCOPUS *Chronica* sub a. 534 (Chr. min. II, s. 198).

⁵²PROKOPIOS, *De bello Gothico* I. 5.; BURY, J. B.: *History* II, s. 170; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 339. Krátko nato Mundo umiera.

⁵³PROKOPIOS, *De bello Gothico* I. 5.; Tamže I. 13.; GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* III. 31.; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 339; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 135.

⁵⁴PROKOPIOS, *De bello Gothico* I. 11. a I. 13.; WOLFRAM, H.: *Österreichische Geschichte*, s. 64; HEATHER, P.: *Gótové*, s. 268; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 11 a 134-135; CSALÁNY, D.: *Archäologische Denkmäler*, s. 12.

⁵⁵PROKOPIOS, *De bello Gothico* II. 15.; Tamže, III. 33. Podobne PROKOPIOS, *Historia Arcana* 18 (vydanie Procopii Caesarensis opera omnia vol. III, *Historia quae dicitur arcana*, ed. J. Haury, Lipsiae 1963); IOANNES LYDUS, *De magistratibus populii Romani* III. 32. (vydanie CSHB, con. B. G. Niebuhr, Bonnae 1837); THEOPHANES CONFESSOR, *Chronographia* a.m. 5931, s. 94; DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden I*, s. 122-132; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 137; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 533-535; CSALÁNY, D.: *Archäologische Denkmäler*, s. 12-13; BÓNA, I.: *Die Langobarden in Ungarn*, s. 235; Tenže: *The Dawn*, s. 17; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 11 a 135; POHL, W.: *Die Gepiden*, s. 299.

⁵⁶BÓNA I.: *The Dawn*, s. 70-71. Práve za jeho vlády sa tam podľa vzoru Byzancie a Ostrogótov razili mince s jeho monogramom.

ochotní ponúknuť longobardskému kráľovi Vachovi (510 – 540) veľkú sumu peňazí, sa už len dozvedeli, že ich Justinián o nejaký ten rok predbehol.⁵⁷ V roku 546/547 Longobardom, ktorým už vtedy vládol kráľ Audoin, dokonca prepustil západnú časť Savie a východ Prímorského Norika (Noricum Mediterranea). Datovať však odovzdanie východného Prímorského Norika a západnej Savie sa iba podľa *Prokopia* nedá, pretože len zhrnul všetky udalosti, ktoré sa stali k roku 548 od začiatku vojny. Príchodom do Panónie začínajú Longobardi, ktorí na storočia vypadli z povedomia antického sveta, najslávnejšie obdobie svojich dejín. Hoci hlavné longobardské pramene uvádzajú 42-ročné panstvo v Panónii, ide o chybu pri prepisovaní údaja zo starších predlôh, kde sa uvádza iba 22 rokov.⁵⁸ Rok 526 by sme však nemali, bez ohľadu na to, že je tento údaj v prameňoch nesprávny, automaticky ignorovať. V roku 526 totiž zomrel ostrogótsky kráľ Theodorich a o rok neskôr sa stal cisárom Justinián. Je teda možné, že Longobardi novú situáciu využili a začali postupne prenikať na východ do Prvej Panónie a Valerie, kde by proti nim zasiahol Vitiges. Znamená to, že obsadzovanie Panónie prebehlo po etapách. Skorší, ale postupný prienik longobardských skupín do niektorých častí Panónie podľa *I. Bónu* potvrdzujú aj archeologické nálezy.⁵⁹ Zdá sa, že spojenectvo, ktoré s Justiniánom proti Vitigovi uzavrel Vacho, bolo iba účelové a za vlády jeho maloletého syna Valthariho (540 – 547) postupne slablo. Zahraničná politika Audoina ako regenta nie je známa. Po získaní Ravenny a zajatí Vitiga sa cisárovi zrejme zdalo, že vojna skončila a spojenectvo s Longobardmi už nemá význam. Situácia v Itálii sa však zmenila nástupom Totilu (541 – 552) a prenikaním Frankov na východ. Keďže Gepidi neboli ako spojenci spoľahliví, črtala sa veľká a nebezpečná spolupráca spriatelnených barbarských kráľovstiev od Galie cez Itáliu až po Dáciu. Samotné obsadenie Sirmia Gepidmi v roku 536, keď sa byzantským vojskám podarilo po krvavých bojoch vytlačiť Ostrogótov z Dalmácie, nemohlo byť dôvodom, prečo Justinián prenechal časť Panónie a Norika Longobardom, hoci to tak bolo oficiálne zdôvodnené. Stalo sa tak totiž až desať rokov potom a zmena vzťahov iste súvisí s nástupom kráľa Audoina na trón. Konkrétnym dôvodom, ktorý mohol viesť cisára k rozhodnutiu odstúpiť Norikum a Panóniu, mohli byť v 40. rokoch 6. storočia zvesti o výprave franského kráľa Theudiberta

⁵⁷PROKOPIOS, *De bello Gothico* II. 22.; WOLFRAM, H.: *Die Goten*, s. 346; HEATHER, P.: *Gótové*, s. 269; POHL, W.: *The Empire and the Lombards: Treaties and negotiations in the sixth century*. In: *The transformation of the Roman World* vol. I, *Kingdoms of the Empire*, Leiden-New York-Köln 1997, s. 88; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 10 a 123. Súčasťou dohody, hoci o tom Prokopios nehovorí, mohla byť aj Prvá Panónia a Valeria.

⁵⁸PROKOPIOS, *De bello Gothico* III. 33.; *Origo gentis Langobardorum* 5. (vydanie MGH, *Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI. – IX.*, ed. O. Holder-Egger, Hannoverae 1878); PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 22., II. 7. a II. 27. (vydanie Pauli *Historia Langobardorum, Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi*, MGH, herausg. von Georg Waitz, Hannoverae/Lipsiae 1878). Správny údaj má *Historia Langobardorum codicis Gothani* 2. (vydanie MGH, *Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI. – IX.*, ed. O. Holder-Egger, Hannoverae 1878). Origo a z neho vychádzajúci Paulus Diaconus zhodne uvádzajú, že Longobardi zotrvali v Panónii celých 42 rokov, čím sú zároveň v spore s vlastným tvrdením, že ich do Panónie priviedol kráľ Audoin (547 – 558/560). Keďže Longobardi prišli do Itálie 568, nie je ťažké si vypočítať, že by do Panónie prišli už v roku 526/527 alebo 546/547. K mestu Noriku EGGER, R.: *Civitas Noricum*, *Wiener Studien* 47, 1929, s. 146n. Veľmi dobrý rozbor rukopisov urobil VÁRADY, L.: *Epochenwechsel*, s. 114-119. Pozri tiež AVENARIUS, A.: *Začiatky Slovanov na strednom Dunaji: autochtonistická teória vo svetle súčasného bádania*. In: *Historický časopis*, roč. 42, 1992, č. 2, s. 6; Tenže, *Die Awaren*, s. 71; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 580; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 10-12 a 134; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 236-237; Tenže: *The Dawn*, s. 26; POHL, W.: *The Empire*, s. 88-89; Tenže: *Die Langobarden in Pannonien und Justinians Gotenkrieg*. In: *Ethnische und kulturelle Verhältnisse an der mittleren Donau vom 6. bis zum 11. Jahrhundert*, Symposium Nitra 6. – 10. November 1994, herausg. D. Bialeková a J. Zábojník, Bratislava 1996, s. 29; TŘEŠTÍK, D.: *Príchod prvých Slovanů do českých zemí v letech 510 – 535*, *ČCH* 1996/94 č. 2, s. 262-263 a 278. Najsprávnejší výklad nejasného „Nórikón polis“ nebude mesto Norikon, ale mesto Norikov či Noričanov. Mohlo by ísť o panónske Poetovio (Ptuj) a jeho okolie. *Historia Langobardorum codicis Gothani* spomína v nejasnej formulácii aj držbu „mesta Panónie“, ktorá sa spája s Celeiui (Cilli). Je možné, že Prokopiove zúženie týchto provincií iba na mestá a pevnosti bolo zámerné.

⁵⁹BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 236; Tenže: *The Dawn*, s. 31-32. pozri tiež WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 12 a 131. Spojenectvo s Longobardmi proti Gótom by veľmi svoj účel nespĺňalo, ak by ešte stále sídlili na ľavom brehu Dunaja v Rugilande.

(533 – 548) do Trácie. Prvýkrát cisára vystrašili vpády Frankov a Burgundov do Itálie už v rokoch 538 a 539 a s nimi koordinovaný útok Gepidov cez Dunaj.⁶⁰ Theudibert, ktorý mal, čo sa týka germánskeho sveta, ešte väčšie mocenské ambície ako kráľ Ostrogótov Theodorich, veľkú výpravu proti ríši pripravoval naozaj starostlivo. Vyslal poslov ku Gepidom, Longobardom i ďalším národom a zámenkou mu vraj bolo neprijateľné správanie cisára, ktorý sa nechal nazývať, bez príčiny a bez zásluhy, titulom franský, gepidský, alamanský a longobardský.⁶¹ Kontakty s týmito kráľovstvami na východe naznačujú, že v tom čase museli mať dobré vzťahy nielen s Frankmi, ale aj medzi sebou. Franské, longobardské a gepidské kráľovské rody sa navzájom zviazali aj sobášmi. Theudibert dokonca musel pod nátlakom franských veľmožov opustiť svoju dlhoročnú družku Deuteriu a vziať si za manželku Visigardu, dcéru longobarského kráľa Vacha a gepidskej princezny Ostrogoty, ktorú mu dohodol ešte jeho otec Theodorich (511 – 533). Je to dôkaz toho, aké bolo priateľstvo s Longobardmi pre Frankov dôležité. Druhú Vachovu a Ostrogotinu dcéru Valderadu si vzal za manželku jeho syn Theudebald (548 – 555).⁶² Toto odvážne ťaženie sa však nikdy neuskutočnilo. Cisára zachránila Theudibertova smrť, za ktorou mohla stáť aj jeho longobardská manželka. Je možné, že Audoin pripravil o život mladého Valthariho krátko potom, ako stratil svojho mocného ochrancu. Tieto udalosti by vysvetľovali ochladenie vzťahov medzi oboma ríšami.⁶³

Cisár, zaneprázdnený výčerpávajúcou vojnou na západe i na východe, chcel čeliť možnému spojenectvu tak, že si nakloní jedného zo spomínaných troch kráľov. Bol to osvedčený postup a Justinián ho využíval proti rôznym barbarským kmeňom po celú dobu svojej vlády. Jeho východiská boli jednoduché – jednak bolo treba barbarov kontrolovať, aby ochránil hranice pred ich vpádmi a jednak potreboval stály prísun čerstvých bojovníkov pre svoje vojny. Premennivá priazeň a ustavičné striedanie spojencov však ukazuje na núdzové riešenie a nepremyslenú a krátkodobú stratégiu. Na dejiny Longobardov v Panónii sa treba takisto dívať v širších súvislostiach Justiniárovej politiky.⁶⁴ Prečo sa tými vyvoleným stali práve oni, nie je ťažké si domyslieť. Frankovia, ktorí ešte za života Theudiberta obsadili Venetiu a tlačili sa do Álp, ho ako spojenci sklamali, a ani s Gepidmi, ovládajúcimi oba brehy Dunaja, nebol práve najspokojnejší.⁶⁵ A ak sa dozvedel aj o zhoršení ich vzťahov s Frankmi, tak nikoho lepšieho už ani nájsť nemohol. Aj uzurpátorovi Audoinovi, ktorý si musel svoje postavenie upevniť,

⁶⁰PROKOPIOS, *De bello Gothico* II. 12., 18., 21. a 25.; MARIUS EPISCOPUS AVENTICENSIS, *Chronica* sub a. 538 et a. 539; IORDANES, *Romana* 375.; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* II. 1.; CONTINUATOR MARCELLINI, *Chronicon* sub a. 539; GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* III. 32. O gepidskom vpáde možno hovorí aj PROKOPIOS, *De bello Gothico* III. 33. AVENARIUS, A.: *Die Awaren*, s. 72; DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden I*, s. 129; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 138; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 536; BÓNA, I.: *Die Langobarden in Ungarns*, s. 237; Tenže: *The Dawn*, s. 25; POHL, W.: *The Empire*, s. 88; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 140.

⁶¹AGATHIAS, *Historiae* I. 4. Tieto tituly však Agathias neuvádza celkom presne, porovnaj PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 25.

⁶²*Origo gentis Langobardorum* 4.; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 21.; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 4.; GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum*, IV. 9. a III. 20. a 27. K fransko-longobardským vzťahom pozri WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 134-135 a 140; AVENARIUS, A.: *Die Awaren*, s. 72.

⁶³AGATHIAS, *Historia* I. 4. Theudibert vraj nešťastnou náhodou pri love utrpel ťažké zranenie hlavy, ktorému ešte v ten deň podľahol. Inú príčinu smrti uvádzajú PROKOPIOS, *De bello Gothico* IV. 24. a GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* III. 36. Theudibert zomrel po dlhšej chorobe. Toto podanie je pravdepodobnejšie a vysvetľovalo by aj odloženie tejto výpravy. Nie je však isté, či sa výprava naozaj pripravovala, alebo to bola len fáma. Avšak aj to, že takáto fáma vôbec vznikla, predpokladá vysokú mieru spolupráce medzi Frankmi, Longobardmi a Gepidmi do roku 547. DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden I*, s. 126-128; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 137, 147; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 536; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 236-237; Tenže: *The Dawn*, s. 27; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 140.

⁶⁴POHL, W.: *The Empire*, s. 87; Tenže: *Die Langobarden*, s. 28, 30-31.

⁶⁵PROKOPIOS, *De bello Gothico* III. 33.; Tenže, *Arcana* 18.; AGATHIAS, *Historia* I. 4.; POHL, W.: *The Empire*, s. 88; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 11; TŘEŠTÍK, D.: *Příchod*, s. 269.

prišli cisárovi peniaze práve vhod. Pre kráľovskú rodinu, veľmožov i širšiu bojovnícku vrstvu znamenala dohoda určitý čas stály prísun peňazí. Cisár ho teda ako svojho nového spojenca vkladil medzi Frankov a Gepidov do Norika a Panónie Savie. Mestá, ktoré Longobardi obdržali, bola aj Mursa a Cibalae, kde sa hlavná cesta zo Sirmia rozvetvila na tri. Prvá smerovala k Murse a Aquincu, druhá k Poetoviu a tretia viedla cez Sisciú a Celeiu do Itálie. Krajina medzi Mursou a Cibalae je močaristá a veľmi dobre zodpovedá aj *Ennodiovej* rieke Ulca, kde kedysi Gótom v prechode bránili Gepidi.

Nie je jednoduché povedať, či Longobardi tieto provincie obsadili alebo len dodatočne dostali. Nestalo by sa napokon prvýkrát, že rímsky cisár už len po právnej a diplomatickej stránke uznal stratu nejakého územia. Tak, ako potvrdil Frankom držbu južnej Galie, ktorú im prepustili Góti⁶⁶, ani Longobardom nedal to, čo mu patrilo. Jeho nároky na Panóniu na sever od Drávy už v tejto dobe boli sotva reálne a prenechať im mohol iba to, čo už neovládali Gepidi, odkiaľ sa Góti stiahli a čo ešte nestihli obsadiť Frankovia. Začiatkom 50. rokov tak už nachádzame Longobardov v úplne inej situácii. Bojujú s Gepidmi, sú znepriatelení s Frankmi, poskytujú cisárovi početné oddiely⁶⁷ a o rodových zväzkoch teraz rozhodoval cisár, ktorý dal Audoinovi za manželku Amalafredovu sestru. Spojenie durínskeho a longobardského rodu celkom jasne ukazuje, proti komu bolo namierené.⁶⁸ Nové sídla Longobardov v Druhej Panónii a Savii nemali žiadnu pevnú hranicu, ktorú by tvorila nejaká väčšia prírodná prekážka. Je preto možné, že sa v dohode zaviazali vytlačiť Gepidov za Dunaj a oslobodiť Sirmium, čím by cisár dostal celú cestu do Itálie po svoju kontrolu. Priamy dôkaz nemáme, avšak mesto sa v tejto časti *Prokopiových* dejín objavuje viac ráz. Táto predpokladaná časť dohody sa napokon nenaplnila. Krátko po obdržaní Panónie Longobardov však nachádzame na výprave, ktorá mala možno smerovať proti Gepidom, skončila však hlboko vo vnútrozemí cisárstva. Dôvodom k lúpežnej výprave mohla byť aj vyľudnená Panónia, ktorá nemohla naplniť ich životné potreby.⁶⁹ Cisár tento ich prehrešok mlčky strpel, ale nakoniec sa mu predsa len podarilo usmerniť ich záujem proti Gepidom, čím rozoštvá dovedy priateľské národy, ktoré vykrvácali vo vzájomných bojoch. Nemal však záujem na úplnom zničení ktoréhokoľvek z nich a bol pripravený zasiahnuť, ak by to jednému hrozilo. Je nápadné, že Longobardi a Gepidi bojujú práve v čase, keď cisárska armáda v Itálii zažívala najhoršie časy. Aby Gepidi cisára za tento odklon od spojenectva potrestali, začali púšťať Slovanov a Bulharov cez svoje územie, aby plienili jeho provincie. Prvýkrát pri Sirmiu prešli možno už v zime 547/548, keď vydrancovali Ilýriu až k Jadranskému moru.⁷⁰ V roku 551 presvedčili bulharský kmeň Kutrigurov, ktorý mal sídla pri Azovskom mori, aby v dohodnutý čas vpadli na územie Longobardov. Kutriguri prišli oveľa skôr ako mali a Gepidi ich naviedli, aby vpadli na územie cisárstva. Aby im uľahčili prechod cez Dunaj, previedli ich na druhý breh.⁷¹ V roku 552 vpadli do Ilýrie opäť Slovania. Byzantíncom sa nepodarilo zastaviť Slovanov ani pri prechode cez Dunaj, pretože im Gepidi pomohli rýchlo dostať sa na druhý breh. Gepidská pomoc však nebola lacná, pretože Slovania museli svojim spojencom zaplatiť údajne až jeden stratér za každú hlavu. Podľa *Prokopia* bola vtedy trácka

⁶⁶Podobne POHL, W.: *The Empire*, s. 88-89 a BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 235-236 s pozn. 241.

⁶⁷PROKOPIOS, *De bello Gothico* IV. 25-26. Frankovia odmietali pustiť Narsa a jeho armádu cez Venetiu, pretože sú v nej Longobardi, ich „najväčší nepriatelia“.

⁶⁸PROKOPIOS, *De bello Gothico* IV. 25. Amalafred bol vnukom Amalafridy, sestry Theodoricha Veľkého, a synom Hermenefreda, kráľa Frankmi zničenej ríše Durinkov. BÓNA, I.: *The Dawn*, s. 10-11 a 26; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 140-141.

⁶⁹PROKOPIOS, *De bello Gothico*, III. 34; Tenže, *Arcana* 18.; POHL, W.: *The Empire*, s. 88; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 237.

⁷⁰PROKOPIOS, *De bello Gothico* III. 29.; NIEDERLE, L.: *Slovanské starožitnosti* II, s. 197; KULAKOVSKIJ, J.: *Istorija Vizantii* II, s. 220; TŘEŠTÍK, D.: *Příchod*, s. 270; POHL, W.: *The Empire*, s. 91; STEINHÜBEL, J.: *Původ a najstaršie dejiny Nitrianskeho kniežatstva*. In: *Historický časopis*, roč. 46, 1988, č. 3, s. 378-380.

⁷¹PROKOPIOS, *De bello Gothico* IV. 18, IV. 22. TŘEŠTÍK, D.: *Příchod*, s. 272; AVENARIUS, A.: *Prabulhari v prameňoch* 6. – 7. storočia. In: *Slovanské štúdie* 1996/VIII, s. 188-195.

i ilýrska časť Dunaja strážená dobre, deravý bol iba gepidský úsek. Cisár im zlú obranu dunajskej hranice preto nielen vyčítal, ale zdôvodňoval ňou i zamietanie žiadostí o obnovu spojenectva. Nechával ich však v nádeji, že jeho postoj sa raz môže zmeniť. Vydieranie cisára Slovanmi sa Gepidom nakoniec oplátilo. Keď hlavné boje s Ostrogótmi roku 552 skončili, skončila sa po zásahu cisára aj vojna medzi Longobardmi a Gepidmi, a tým aj vpády Slovanov cez Dunaj.⁷² Longobardi a Gepidi uzavreli mier a obaja králi, keďže boli uzurpátormi, nechali po vzájomnej dohode zabiť oboch právoplatných následníkov trónu, ktorí hľadali záchranu u toho druhého. Audoinovho syn Alboina po bitke, ktorá sa zrejme odohrala neďaleko Sirmia, kráľ Thurisind adoptoval za syna.⁷³ Väzby s cisárom, ktorý ich už nepotreboval, začali opäť slabnúť. Audoin musel byť zrejme sklamaný jeho prístupom, pretože Longobardi sa cítili slabší a opakovane žiadali cisára o pomoc. Vyčítal mu, že zatiaľ čo on vyslal tisíce bojovníkov do Itálie s vojvodcom Narsom, cisárova armáda, ktorá mu prichádzala na pomoc, nedorazila, a Longobardi, hoci Gepidov porazili, tak utrpeli veľké straty. Justinián týmto mierom v tom čase síce veľa nezáskal, ale keďže sa obe strany vojnou značne vyčerpali, až do konca svojej vlády mal od nich pokoj. Spojenectvo úplne skončilo asi krátko po roku 555, keď *Agathias* ešte spomína oddiel Longobardov vo vojne proti Perzii. Na druhej strane, po Theodibaldovej smrti sa zlepšili vzťahy s Frankmi. Valderadu, vdovu po Theudibaldovi, vydali za kráľa Chlothara, a Chlotharova dcéra Chlothsuintha sa stala manželkou Audoinovho syna Alboina.⁷⁴

Kým Justinián žil, oba kmene spolunažívali v mieri. Zmena nastala až potom, ako sa longobardským kráľom stal Alboin (560/565 – 572), gepidským Kunimund (564? – 567) a cisárom Justinus II. (565 – 578), ktorý nehodlal ďalej pokračovať v politike uplácania barbarov. Zmenila sa aj etnická mapa Európy. Kutrigurov a Utigurov ovládli Avari, ktorí vytlačili ďalších Slovanov ešte viac na západ. Roku 565 nový cisár odstúpil od nevýhodnej zmluvy, ktorý s Avarmi uzavrel Justinián pred tromi rokmi. V tom istom roku Longobardi a Gepidi opäť vstúpili do vojny, ktorej príčina nie je známa. Podľa niektorých prameňov ňou mala byť unesená Kunimundova dcéra Rosamunda, avšak zrejme to boli bižšie neurčené „predošlé spory“.⁷⁵ *Paulus Diaconus* viní z vypuknutia vojny Gepidov, *Menander*, ktorý je ako prameň dôveryhodnejší, naopak Longobardov. Je možné, že znovu išlo o Sirmium. Priame dôkazy chýbajú, ďalšie udalosti to však naznačujú. Spočiatku mali prevahu Longobardi, ale tentokrát sa spojenectvá obrátili, pretože nový cisár za prísľub Sirmia pomohol Gepidom. Keď sa blížilo byzantské vojsko, Alboin sa pokúsil uzavrieť mier, ktorý mal byť spečatený svadbou s Rosamundou, ale bol odmietnutý. Spoločnými silami Byzantíncov a Gepidov bol nakoniec porazený. Kunimund sa po víťazstve dopustil chyby, pre ktorú najskôr prišiel o podporu cisára a nakoniec ho stála i život. Odmietol sa vzdať Sirmia ako sa v dohode zaviazal.⁷⁶ Justinus sa

⁷²PROKOPIOS, *De bello Gothico* IV. 25.; POHL, W.: *The Empire*, s. 93.

⁷³Celkovo došlo k trom vojnám roku 549, 551 a 552. O nich PROKOPIOS, *De bello Gothico* III. 34., IV. 18. a IV. 25.; *Origo gentis Langobardorum* 4.; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 22.; Tenže, *Romana* XVI. 20.; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 4. Miesto rozhodujúcej bitky, „Asfeld“ by mohlo ležať práve v trojuholníku medzi Sirmiom, Mursou a Cibaleae. O mieri PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 24.; PROKOPIOS, *De bello Gothico* IV. 27.; DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden I*, s. 140-142; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 147-157; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 538 a 583; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 237-238; Tenže. *The Dawn*, s. 7-9 a 32-33; POHL, W.: *The Empire*, s. 91; Tenže: *Die Langobarden*, s. 31-33

⁷⁴AGATHIAS, *Historiae* III. 20.; GREGORIUS TURONENSIS, *Historia Francorum* IV. 3. a 41.; *Origo gentis Langobardorum* 5.; PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 27.; *Historia Langobardorum codicis Gothani* 5.

⁷⁵Prosperi Tironis *auctarium Havniense* 4.: „ob praecedentium iurgiorum fomenta“ (Chr. min. I, s. 337). Podobne PAULUS DIACONUS, *Historia Langobardorum* I. 27.: „Qui vindicare veteres Gepidorum iniurias cupiens“. Mohlo ísť o Kunimundovho brata Thurismoda, ktorého Alboin zabil roku 552. O Rosamunde hovorí THEOPHYLACTUS SIMOCATTA, *Historiae* VI. 10. (vydanie Theophylacti Simocattae *Historiae*, ed. C. De Boor, Lipsiae 1883); DICULESCU, C. C.: *Die Gepiden I*, s. 152-155; SEVIN, H.: *Die Gebiden*, s. 165; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 540 a 583; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 239.

⁷⁶MENANDER, *fragmenta* 25.; SCHMIDT, L.: *Die Ostgermanen*, s. 541; BÓNA, I.: *Die Langobarden*, s. 239; CSALLÁNY, D.: *Archäologische Denkmäler*, s. 13; WERNER, J.: *Die Langobarden*, s. 13.

odvrátil od Gepidov, ale k Longobardom sa nepridal. Alboin však našiel pomoc u Avarov, ktorí len nedávno nielenže prišli o zmluvné poplatky, ale aj utrpeli od franského kráľa Sigiberta (561 – 575) porážku v Durínsku. Ich pomoc nebola lacná. Kagan Bajan si vyžiadal okrem polovice koristi, ktorú získajú, aj celé územia Gepidov a desatinu dobytka Longobardov. Kunimund sa snažil znovu získať podporu cisára, ktorému opäť sľúbil Sirmium. Cisár odpovedal, že hoci je jeho vojsko rozptýlené po rôznych provinciách, nariadi, aby sa zhromažďilo a čo najrýchlejšie prišlo. Jeho vojsko sa pri Sirmiu sice nakoniec aj ocitlo, ale pomoc nemyslel vážne.⁷⁷ Vybral si úlohu diváka, lenže nie nestranného. Avarom dovolil prekročiť Dunaj v dnešnej Dobruždi a presunúť sa po pravom brehu Dunaja. V roku 567 bol Kunimund v bitke s Alboinom zabitý a jeho ríšu obsadili Avari. Sirmium Gepidi radšej odovzdali cisárovi, akoby ho mali vydať Longobardom či Avarom. Gepidský biskup Thrasarich spolu s Reptilom, synovcom kráľa Kunimunda, odtiaľ potom odniesol kráľovský poklad do Konštantínopola.⁷⁸ Bajan sa pokúsil dobyť mesto ešte v tom roku, ale neuspel. Väčšinu Gepidov v Dácii si podmanili Avari, ktorí im nedovolili mať nového kráľa. Panónski Gepidi odišli roku 568 spolu s Longobardmi, Durinkmi, Svébmami, Sarmatmi a Bulharmi do Itálie. Na ich mieste sa usadili Avari, Slovania a Kutriguri.⁷⁹ Bajan, hoci už dosiahol územia oboch kráľovstiev, však stále túžil po Sirmiu. Svoje požiadavky odôvodňoval veľmi jednoducho. Keďže ovládol kmene, ktoré od cisárstva dovtedy ako spojenci dostávali finančnú podporu, má nárok nielen na ňu, ale aj na kraje, ktoré im patrilo, teda vrátane Sirmia. Cisár Tiberius (578 – 582) jeho požiadavky zamietol so slovami, že radšej mu dá jednu z dcér za rukojemníka, ako by mu mal odovzdať Sirmium dobrovoľne. Keď sa ho Bajanovi nepodarilo získať nátlakom, dostal ho zbraňami. Pádom Sirmia roku 581/582⁸⁰ sa končí antické obdobie dejín mesta a začína sa krátka avarská nadvláda. Avari sa obklopili poddanými slovanskými kmeňmi podobne ako predtým Huni germánskymi, a po rozpade ich kaganátu sa začína éra Slovanov.

⁷⁷MENANDER, fragmenta 24. a 25.

⁷⁸Origo gentis langobardorum 5.; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum I. 27.; Historia Langobardorum codicis Gothani 5.; ANDREAS BERGOMAS, Historia I. (vydanie MGH, SS rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI. – IX., ed. G. Waitz, Hannoverae 1878); Prosperi Tironis auctarium Havniense 4. (Chr. min. I, s. 337); VICTOR TONNENSIS EPISCOPUS, Chronica sub a. 572 (Chr. min. II, s. 198); ISIDORUS IUNIOR HISPALENSIS EPISCOPUS, Chronica 401. (Chr. min. II, s. 476); CORIPPUS, De laudibus Iustini Augusti Minoris libri quattuor, Praefatio 10. (vydanie Corippi Africani grammatici Libri qui supersunt, MGH, AA III/2, ed. J. Partsch, Berolini 1879); THEOPHANES, Chronographia a. m. 5931; MENANDER, fragmenta 26-28.; EUAGRIUS, Historia ecclesiastica V. 12. (vydanie The Ecclesiastical History of Evagrius Scholasticus, tr. M. Whitley, Liverpool 2000); IOHANNES EPHESIUS, Historiae ecclesiasticae pars tertia VI. 24. (vydanie Iohannis Ephesini historiae ecclesiasticae pars tertia, int. E. W. Brooks, Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium 106, Scriptorum Syri 55, Louvain 1964); DICULESCU, C. C.: Die Gepiden I, s. 155-164; SEVIN, H.: Die Gebiden, s. 165-173; SCHMIDT, L.: Die Ostgermanen, s. 541-542; AVENARIUS, A.: Die Awaren, s. 75-76; POHL, W.: Die Awaren, s. 58-60; BÓNA, I.: Die Langobarden, s. 239, 241-242; Tenze, The Dawn, s. 98, 103-104; CSALLÁNY, D.: Archäologische Denkmäler, s. 14; WERNER, J.: Die Langobarden, s. 14.

⁷⁹MARIUS AVENTICENSIS, Chronica sub a. 569; Origo gentis Langobardorum 5.; PAULUS DIACONUS, Historia Langobardorum II. 6-7.; Historia Langobardorum codicis Gothani 5.; GREGORIUS TURONENSIS, Historia Francorum IV. 41.; BÓNA, I.: The Dawn, s. 98-105; WERNER, J.: Die Langobarden, s. 14; WOLFRAM, H.: Vývoj stredoeurópskych národov od neskorej antiky po začiatok 11. storočia, HČ 49/1, 2001, s. 4-6; STEINHÜBEL, J.: Pövod, 381-382.

⁸⁰MENANDER, fragmenta 64., 65. a 66.; THEOPHYLACTUS, Historiae I. 20. EUAGRIUS; Historia ecclesiastica VI. 30-33. a V. 12.; AVENARIUS, A.: Die Awaren, s. 90-91; POHL, W.: Die Awaren, s. 70-76.

P. BYSTRICKÝ: MACHTKAMPF UM DAS SPÄTANTISCHE SIRMIMUM

„Der Gegenstand“ des Aufsatzes ist die Geschichte von Sirmium und des Gebietes der Provinz Pannonia Secunda und Savia im 5. und 6. Jahrhundert, deren Wichtigkeit weder nach ihrer Abtrennung von dem Römischen Reich sank. Die Interessen aller Nachbarstaaten trafen sich hier sogar in noch grösserem Ausmass. Ich widme mich den breiteren politischen Zusammenhängen in der Zeit von der Eroberung der Stadt durch Hunnen bis zu ihrer Einnahme von Awaren, ich beachte sowohl die politischen Hintergründe der Konflikten, als auch die persönlichen Beweggründe und Intentionen von Einzelpersonen. Die Hunnen eroberten Sirmium, von dem die Verteidigung grösseren Teiles der nördlichen Grenze abhing, im Jahre 441. Nach dem Zerfall ihres Reiches gelang den Römern nicht mehr die Stadt zurückzugewinnen. Die Kontrolle übernahmen die Sarmaten und später die Gepiden, den die Stadt bis zum Jahre 504/505 gehörte. Danach wurden die neuen Herren von Sirmium die Ostgoten und ihr König Theoderich der Grosse. Die Goten behielten die Stadt bis zum Anfang des Krieges gegen Byzanz, als sie nach mehreren Niederlagen die Stadt wieder an Gepiden überliessen. In der Zeit wandelten zum Donau die Lombarden an, die anfangs von allen unbeachtet blieben. Am Anfang war ein Stamm, der für mehrere Jahrhunderte aus dem Bewusstsein der römischen Welt ausfiel. Sie waren nur Fusssoldaten auf dem Schachbrett von Justinian, der sie zwischen Gepiden und Franken in Pannonien und Noricum einkelte, mit dem Ziel sie zu trennen und durch gegenseitige Kriege zu schwächen. Mit dem Eintritt des ambitiösen Königs Alboin wurden die Lombarden zum Schlüsselspieler an der mittleren Donau. Im Jahre 567 vereinten sie sich mit Awaren und mit gemeinsamen Kräften bekämpften sie die Gepiden. Ein Jahr später verliessen Pannonien auch die Lombarden, die ihre Siedlungen gegen Verprechung eines „eweigen“ Friedens den Awaren abtraten. Um Sirmium vor Awaren zu retten, überliessen die Gepiden die Stadt lieber an Byzantiner. Den Awaren gelang die Stadt erst im Jahre 582 zu erobern.